

Nr 181.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond m. m.; given Stockholms slott den 24 februari 1933.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1933.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, NOTHIN, SCHLYTER, WIGFORSS, VANNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

På därom av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet med anledning av ett flertal motioner gjord hemställda (utl. nr 2) anhöll 1928 års riksdag (skr. nr 232) hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag rörande beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade och obemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Sedan Kungl. Maj:t den 29 juni 1928 anbefallt *statens egnahemsstyrelse* Bihang till riksdagens protokoll 1933. 1 saml. Nr 181.

att verkställa den av riksdagen ifrågasatta utredningen, avgav egnahemsstyrelsen den 5 december 1928 förslag, avseende anskaffande av s. k. lantarbetarsmåbruk. Förslaget innebar, att staten försöksvis skulle genom byggnadslån och premielån söka främja, att lämpliga jordbrukare anlade nya smärre arrendegårdar och behölle dem som »passerställen» för lantarbetare, vilka ville arbeta sig upp till egna jordbrukare. Till hjälp åt dem, som skulle övertaga lantarbetarsmåbruk, föreslog styrelsen lån till inköp av jordbruksinventarier. Rörelsen skulle skötas av hushållnings-sällskapens egnahemsnämnder.

I yttranden, som av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar avgåvos över förslaget, framfördes ur olika synpunkter betänkligheter och erinringar mot detsamma. Sedan dessa yttranden överlämnats till egnahemsstyrelsen, avgav styrelsen den 2 oktober 1929 ett nytt förslag. Detta förslag avsåg beredande av räntefria jordbrukslån, därvid övertagandet av jordbruk under såväl äganderätt som arrende eller åborätt skulle främjas jämsides. Rörelsen skulle som regel skötas av egnahemsnämnderna. Lånen skulle utdelas till personer, som vore så obemedlade, att de ej kunde erhålla jordbruk enbart genom egnahemslån. Vidare skulle lånen kunna få i särskilda fall användas till hjälp åt behövande personer, vilka redan innehade jordbruk men trots duglighet räkat i fara att få lämna detta. De fastigheter, som skulle komma i fråga, borde ej vara större än som motsvarade övre värdegränsen för erhållande av egnahemslån. Lån skulle få utgå med högst 2,500 kronor eller, där synnerliga skäl föranledde höjning, 3,000 kronor. Lånen skulle efter en amorteringsfri tid av 3 år avbetalas under 12 år. Vid förslaget var fogad en reservation av ledamoten av egnahemsstyrelsen Nils Adler, som kritiserade styrelsens förslag i vissa hänseenden samt förordade delvis längre gående åtgärder.

Över egnahemsstyrelsens sistnämnda förslag avgåvos yttranden av samma myndigheter och sammanslutningar, vilka yttrat sig över det först omförmälda. Ehuru de inkomna yttrandena i allmänhet röjde intresse för förslagets syfte, voro de mera oförbehållsamt tillstyrkande yttrandena ytterst få. Reservantens, herr Adler, förslag avstyrktes i nästan samtliga yttranden.

Med anledning av vissa vid 1930 års riksdag väckta motioner anförde sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet (utl. nr 1), bland annat, att den fråga, som avsåges i 1928 års riksdagsskrivelse, borde upptagas till fortsatt utredning. Utredningen borde, utöver vad som åsyftades med sagda skrivelse, avse jämväl skogsarbetarnas jordfråga, icke minst inför den situation, som kunde vara att vänta genom en för Norrlands del påräknelig rationellare skogsvård.

Under åberopande av berörda utskottsutlåtande anhöll 1930 års riksdag (skr. nr 276), att Kungl. Maj:t ville bland annat verkställa fortsatt utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemed-

lade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 december 1930 uppdrogs åt särskilda utredningsmän att verkställa bland annat den av riksdagen sålunda ifrågasatta utredningen. Utredningsmännen, som antogo benämningen *sociala jordutredningen*, hava till fullgörande av uppdraget i förevarande del den 5 december 1932 till Kungl. Maj:t inkommit med betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk (stat. off. utr. 1932:33). Vid betänkandet, som är undertecknat av sociala jordutredningens samtliga nuvarande ledamöter (ledamöterna av riksdagens första kammare professorn K. G. Westman, lantbrukaren Elof B. Andersson i Fältenborg och jägmästaren C. G. L. H:son Tamm, ledamoten av riksdagens andra kammare ombudsmannen Helmer Molander samt sekreteraren hos svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet redaktören Hemming Sten i Gävle) är fogat en av herrar Molander och Sten mot vissa delar av förslaget avgiven reservation.

Över betänkandet hava efter remiss avgivits yttranden av statskontoret, statens egnahemsstyrelse efter hörande av hushållningssällskapens egnahemsnämnder, länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kristianstads, Skaraborgs, Värmlands och Kopparbergs län samt i de norrländska länen, samtliga, med undantag av länsstyrelsen i Norrbottens län, efter hörande av kommunala myndigheter, ävensom svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, svenska lantarbetareförbundet, Sveriges skogsägareförbund samt bostadsutredningen för landsbygden. Tillika har inkommit yttrande från styrelsen för svenska landskommunernas förbund.

Sociala jordutredningens förslag innebär, att en statlig fond, benämnd arbetarsmåbrukslånafonden, skulle inrättas, ur vilken lån på förmånliga villkor kunde utlämnas för att främja bildandet av mindre lägenheter, avsedda att bereda vederbörande innehavare utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet, arbetarsmåbruk. Erinras må, att i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, i årets statsverksproposition under utgifter för kapitalökning, bilaga 5, punkt 16, såsom kapital till arbetarsmåbrukslånafonden beräknats för budgetåret 1933/1934 ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor. Jag anhåller nu att få för Kungl. Maj:t ånyo anmäla detta ärende, och torde jag härvid till en början få redogöra för det huvudsakliga innehållet i utredningens betänkande och förslag.

1. Av sociala jordutredningen förebragt utredning m. m.

Efter redogörelse för den tidigare behandlingen av förevarande spörsmål har i betänkandet lämnats en översikt (sid. 22—29) över de olika former, i vilka förekommit eller kunna förekomma lägenhetsuppåtel-

ser på de norrländska kronoparkerna och överloppsmarkerna, grunderna för dylika upplåtelser samt den utsträckning, vari desamma ägt rum. Beträffande antalet skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp, som förefunnos vid 1931 års utgång, har i betänkandet lämnats följande tabell:

L ä n	Skogstorp upplåtna på 20-åriga eller kortare arrenden	Odlingslägenheter och på 50-åriga arrenden upplåtna skogstorp	Kronotorp (50-årigt arrende)	Summa
Norrbottnens	93	803	3	899
Västerbottnens	11	1,006	8	1,025
Västernorrlands	—	220	1	221
Jämtlands	—	27	1	28
Gävleborgs	—	7	—	7
Kopparbergs	—	42	—	42
Summa	104	2,105	13	2,222

Angående antalet upplåtna kolonat återfinnas följande uppgifter, hänförande sig till år 1930:

L ä n	Antal upplåtna kolonat	Antal bosatta personer
Norrbottnens	204	1,060
Västerbottnens	176	847
Jämtlands och Västernorrlands	20	101
Gävleborgs	25	159
Kopparbergs	6	23
Summa	431	2,190

Vidare lämnas i betänkandet (sid. 29—32) en sammanfattande redogörelse för gällande bestämmelser angående den statsunderstödda egnahems- samt jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten enligt kungörelserna i dessa ämnen den 8 juni 1928 (nr 217—219). Beträffande innehållet i sagda bestämmelser må här erinras om följande.

Egnahemsverksamheten handhaves under överinseende av statens egnahemsstyrelse av låneförmedlare, vilka på ansökan hos Kungl. Maj:t årligen tilldelas statslån ur egnahemslånefonden att av dem användas för utlämnande av egnahemslån åt enskilda. Låneförmedlarna utgöras av hushållningssällskapen, kommuner samt vissa aktiebolag och ekonomiska föreningar. Hushållningssällskap utövar verksamheten genom särskild egnahemsnämnd. Låneförmedlare, som erhållit egnahemsstatslån, svarar gentemot staten för länets förräntning och återbetalning. Egnahemslån kunna avse dels jordbrukslägenhet (jordbrukslån) dels bostadslägenhet (bostadslån). Med avseende å återbetalningen delas lånet i en amorteringsdel och

¹ Den 1 oktober 1932 voro 28 kronotorp upplåtna.

en stående del, vilken sistnämnda i regel ej kan uppsägas förrän amorteringsdelen till fullo guldits. Amorteringsskyldighet inträder i fråga om jordbrukslån med sjätte året och i fråga om lån för bostadslägenhet med fjärde året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats. Å lånet erlägges ränta efter vissa grunder. För att egnahemslån skall kunna erhållas fordras bland annat, att sökanden visserligen ej saknar medel att i någon mån bidra till genomförande av med lånet avsett företag men är i behov av kraftigt bistånd härför. Syftet med jordbrukslån är att främja nybildning av jordbruk. Jordbrukslån bör företrädesvis beviljas för förvärv av lägenhet av den storlek, att bärkraftigt jordbruk uppstår, varå brukaren med familj erhåller bärgning och sysselsättning, men får också beviljas för förvärv av mindre lägenhet, avsedd till hantverkar- eller arbetarsmåbruk eller dylikt. Lägenhet får anses såsom jordbrukslägenhet, om å densamma kunna födas minst två kor eller om innehavaren beräknas kunna genom anläggande av växthus eller eljest erhålla sin väsentliga utkomst av trädgårdsbruk å lägenheten. Annan lägenhet betraktas i lånehänseende såsom bostadslägenhet. Egnahemslån utgår beträffande jordbrukslägenhet med högst fem sjättedelar och i fråga om bostadslägenhet med högst tre fjärdedelar av lägenhetens värde. — Den, som erhållit jordbrukslån, kan för utförande av odlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbeten tilldelas särskilt premielån. Premielån får ej utgå med högre belopp än som motsvarar halva den av låneförmedlaren beräknade arbetskostnaden för de odlings- och byggnadsföretag, som befinnas för lägenheten böra understödjas, och får i intet fall överstiga 1,500 kronor. Å premielån erlägges ej ränta. Premielån anses guldigt, då låneförmedlaren finner de arbeten, för vilkas utförande lånet beviljats, vara inom föreskriven tid vederbörligen utförda.

Enligt vad sociala jordutredningen anför hava sedan egnahemslånerörelsens början år 1905 till och med år 1931 beviljats sammanlagt 63,198 egnahemslån, varav 39,362 för jordbrukslägenheter och 23,836 för bostadslägenheter. Den sammanlagda lånesumman vid 1931 års utgång utgjorde i runt tal 253 miljoner kronor, varav ungefär 171.5 miljoner för jordbrukslägenheter och 81.5 miljoner för bostadslägenheter.

Angående tillgången på jord i riket har jordutredningen dels erinrat om härutinnan tidigare framkomna uppgifter dels ock verkställt viss kompletterande utredning (sid. 39—46). Sälunda har jordutredningen erinrat, att enligt av norrländska kolonisationskommittén verkställda inventeringar (stat. off. utr. 1922: 32 och 1923: 25) följande arealer odlingsmark funnes inom nu angivna landsdelar och områden: å kronoparkerna i Norrland och Dalarna 123,169 hektar, å enskild jord i Råneå, Burträsk och Hammerdals socknar 39,161 hektar, varav 26,761 hektar i bönders och 12,400 hektar i bolags ägo, samt å jord i enskild ägo längs inlandshanan från Ströms södra sockengräns till Storuman 49,349 hektar, därav 29,667 hektar tillhörde bönder och 19,682 hektar ägdes av bolag. Vidare må nämnas, att enligt en av 1925 års kolonisationskommitténs medverkan utförd undersökning (stat. off. utr. 1927: 12) i hela riket funnes ungefär 359,000 hektar odlingsmark i enskild ägo, lämplig för bildande av nya jordbruk, därav ungefär 307,000

hektar i Norrland och 52,000 hektar i mellersta och södra Sverige. Beträffande den kyrkliga jorden återgiver jordutredningen i detta sammanhang vissa uppgifter ur den till 1932 års riksdag avgivna propositionen (nr 187) med förslag till ecklesiastik boställsordning m. m. Enligt dessa uppgifter utgör prästboställenas sammanlagda areal tomt, trädgård och åker 88,092 hektar samt odlingsmark och äng 23,881 hektar. I sitt anförande till statsrådsprotokollet vid propositionens avlåtande till riksdagen framhöll chefen för ecklesiastikdepartementet bland annat, att av de betydande jordkomplex, som den kyrkliga jorden representerade, en förhållandevis icke obetydlig del sannolikt skulle kunna avskiljas till egna hem och smärre jordbruk. Den ecklesiastika jordens belägenhet och beskaffenhet vore sådan, att den särdeles väl lämpade sig för sådant ändamål.

Vidkommande arealen av i riket förefintlig jord till salu har jordutredningen bland annat erinrat om den undersökning, som på Kungl. Maj:ts uppdrag verkstälts av den s. k. 1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord. Av kommissionens i april 1927 avgivna betänkande framgår sammanfattningsvis, att 101 bolag i olika delar av riket för kommissionen förklarar sig benägna att sälja 202,270 hektar jord, fördelade sig sålunda:

	Antal bruknings- delar	Antal hektar	Därav inrös- ningsjord, hektar
Fastigheter med odlad jord:			
till självständiga bebyggda jordbruk	5,393	142,333	59,766
» » obebyggda »	747	10,794	4,440
ej lämplig som självständig brukningsdel (kompletteringsjord)	—	3,719	2,971
ej specificerad odlad jord	—	3,985	—
Fastigheter med odlingsmark	—	41,439	—

Till komplettering av den utredning, som verkstälts av 1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord har sociala jordutredningen hos skogsbolagen i riket inhämtat uppgifter, avseende dels arealen av den jord, som numera försålts av tidigare utbud, dels arealen av den jord av tidigare utbud, som av en eller annan anledning numera icke vore till salu, dels ock arealen av den jord, som tillkommit efter 1925 års utbud och ännu vore osåld. En sammanställning av dessa uppgifter utvisar följande.

A. Självständiga bebyggda fastigheter.

	Åker m. m.	Skogsmark m. m.	Summa
1. Numera försåld jord	17,302.03 har	55,360.18 har	72,662.21 har
2. Jord till salu	47,996.56 »	36,667.54 »	84,664.10 »

B. Självständiga obebyggda fastigheter.

	Åker m. m.	Skogsmark m. m.	Summa
1. <i>Numera försåld jord</i>	600.05 har	4,450.85 har	5,050.90 har
2. <i>Jord till salu</i>	¹ 4,790.94 »	1,047.40 »	5,838.34 »

C. Jord för nybildning av jordbruk.

	Odlingsmark	Skogsmark	Summa
1. <i>Numera försåld jord</i>	135.74 har	209.64 har	302.74 har
2. <i>Jord till salu</i>	19,745.51 »	21,395.50 »	41,141.01 »

D. Jord för komplettering av jordbruk.

	Åker m. m.	Skogsmark m. m.	Summa
1. <i>Numera försåld jord</i>	782.67 har	870.51 har	1,654.18 har
2. <i>Jord till salu</i>	2,226.01 »	12.56 »	2,238.57 »

Sociala jordutredningen har vidare genom rundskrivelser till kommunalnämndsordförandena i riket, skogsbolag och arbetarsammanslutningar med flera införskaffat uppgifter dels rörande tillgången på salubjuden jord dels ock beträffande vissa andra spörsmål, vilkas besvarande utredningen ansett vara av betydelse för fullgörande av det utredningen anförtrodda uppdraget. En sammanställning av de upplysningar, som sålunda vunnits, är intagen i betänkan-det (sid. 63—81). Härav framgår bland annat följande.

På fråga huruvida någon önskan förekomme bland lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att förvärva jord för jordbruk, som avsåge att bereda innehavaren bostad och bärgning vid sidan av annan verksamhet, har i de från Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västerbottens, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län inkomna svaren enhälligt eller i allmänhet förklarats, att en dylik önskan funnes. I övriga delar av riket hava svaren däremot i stort sett gått i nekande riktning. Allmänt har i samband härmed uttalats, att, där intresse för bildande av dylika smärre jordbruk funnes, arbetarna i regel önskade få desamma förlagda i närheten av tätare bebyggt samhälle. Vad angår tillgången på jord, lämplig för sådana jordbruk, framgår, att densamma är ganska god och på sina håll betydande inom de norrländska länen och i Kopparbergs län. I övriga län synes tillgången vara sämre, och från Jönköpings, Gotlands, Malmöhus, Hallands samt Göteborgs och Bohus län har uppgivits, att dylik jord som regel ej funnes. Befintlig jord av ifrågasvarande slag har uppgivits mestadels tillhöra enskilda eller bolag; i mindre omfattning dock även staten och kyrkan. Jorden har inom Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län angivits huvudsakligen utgöra odlingsmark, medan den däremot i det övriga landet vanligen betecknats såsom odlad. Beträffande den ägovidd, ett sådant jordbruk, som i det föregående omförmälts, lämpligen borde omfatta, hava meningarna varit ganska delade. Här må allenast nämnas följande, av kommunalnämndsordförandena inom vederbörande län avgivna förslag angående den ungefärliga

¹ Vissa bolag utbjuda inägojord till salu under förutsättning att stödsskog ej behöver tilldelas.

areal, som i olika ägoslag erfordrades, nämligen: inom Värmlands län 2.5—3 hektar åker, 1.5 hektar äng och 5—10 hektar skogsmark, inom Kopparbergs län 2 hektar åker, 1.5 hektar äng och 10—15 hektar skogsmark, inom Gävleborgs län 3.5 hektar åker, 1.5 hektar äng och 9 hektar skogsmark, inom Västernorrlands län 3 hektar åker, 2 à 3 hektar äng och 10 hektar skogsmark, inom Jämtlands län 2.5 hektar åker, 2.5 hektar äng och 15 à 20 hektar skogsmark, inom Västerbottens län 5 hektar åker, 3 hektar äng och 12 hektar skogsmark samt inom Norrbottens län 4.5 hektar åker, 5.5 hektar äng och 30 hektar skogsmark. Även den ungefärliga kostnaden för anläggningen av ett dylikt eget hem — inberäknad byggnads- och nyodlingskostnad samt under förutsättning att ägaren själv utförde allt arbete, han kunde utträta — har bedömts ganska olika. Som regel har dock räknats med ett belopp av cirka 7,000 à 8,000 kronor.

För att bland annat närmare utröna intresset bland skogs- och flottningsarbetare samt med dem jämställda arbetare att förvärva jord för jordbruk, avsett att bereda innehavaren bostad och bärning vid sidan av hans yrkesarbete, hava sociala jordutredningens ledamöter vidare i augusti 1932 företagit en studieresa till ett trettiotal olika orter inom Västernorrlands, Jämtlands och Gävleborgs län. Av den i betänkandet lämnade redogörelsen för denna resa (sid. 46—52) inhämtas, att intresset för anläggande av jordbruk av ifrågavarande typ i allmänhet visat sig stort. Enligt lämnade uppgifter växlade antalet intresserade arbetare inom varje ort inom Västernorrlands och Jämtlands län från ett 20-tal till ett 60-tal och inom Gävleborgs län från ungefär 100 till omkring 300. Beträffande den storlek, ett dylikt jordbruk borde hava, ansågs ganska allmänt, att det borde kunna föda två eller möjligen tre kor. Häst ansågs ej erforderlig. Vad angår ägovidden föreslogs en åkerareal av två à tre hektar, möjligen också en tilldelning av en eller två hektar odlingsbar mark för framtida uppodling. I fråga om betesmark och skog voro meningarna delade. På sina håll gjorde sig sålunda den uppfattningen gällande, att betesmark eller skogsanslag ej borde tilläggas lägenheten, utan att betesfrågan samt behovet av vedbrand, virke och dylikt borde ordnas på annat sätt, exempelvis genom servitutsavtal. Anläggningskostnaderna uppskattades inom Västernorrlands och Jämtlands län till 3,000 à 6,000 kronor och inom Gävleborgs län till 4,000 à 6,000 kronor. Den summa, en arbetare skulle kunna erlægga för förmånen att erhålla ett jordbruk av nu angivet slag, uppskattades i allmänhet till belopp, motsvarande den för närvarande utgående bostadshyran eller 60—120 kronor om året.

2. Sociala jordutredningens förslag jämte motiv.

På grundval av den utredning, för vilken nu i korthet redogjorts, har sociala jordutredningen utarbetat sitt förut omförmälda förslag angående inrättande av arbetarsmåbruk. I sin motivering till förslaget har utredningen inledningsvis framhållit, att de regler, vilka gällde för egnahems-

lån, lade hinder i vägen för medellösa personer att genom egnahemslån erhålla hjälp till förvärvandet av en egen mindre lägenhet. En förutsättning för att en person skulle kunna erhålla ett egnahemslån vore nämligen, att han skulle vara ägare till ett visst, låt vara mindre kapital. Utredningen anför vidare bland annat:

Av statsmakterna hade uttalats, att det ur social synpunkt vore synnerligen önskvärdt, att staten, utöver vad den hittills gjort för att skapa små fastigheter under äganderätt, genom nya bestämmelser beredde möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Erfarenheten och den utredning, som företagits om nu rådande ekonomiska förhållanden, syntes giva vid handen, att man vid lösningen av denna fråga i främsta rummet borde taga sikte på inrättandet av mindre lägenheter, som skulle avse att bereda innehavaren ökad utkomst genom jordbruk, som dreves vid sidan av annan verksamhet. Lägenheten skulle alltså icke hava till ändamål att utgöra en jordbruksfastighet, varå innehavaren bereddes full sysselsättning och bärning.

En arbetare av de kategorier, som härvid skulle komma i fråga, t. ex. lantarbetare med växlande arbetsanställning samt skogs- och flottningsarbetare, kunde i allmänhet icke lämpligen innehava ett jordbruk, som helt toge hans tid i anspråk. Under en del av året måste han sysselsätta sig med det arbete, av vilket han och hans familj skulle hava sin huvudsakliga bärning. Under denna tid måste han i stort sett låta skötseln av lägenheten vila på hustru och hemmavarande barn. Endast under tider, då han icke vore upptagen av sitt lönearbete, kunde han helt ägna sig åt skötseln av sin lägenhet. Under denna tid, som för många kunde omfatta en stor del av året, vore arbetaren i stort behov av den hjälp, som ett litet eget jordbruk kunde lämna till hans egen och familjens försörjning. Detta gällde i särskilt hög grad om skogsarbetarna. Skogsarbetet gäve nämligen ofta inkomst endast under några få månader. Då detta arbete i många bygder väsentligen vore förlagt till vintern, vore det särskilt lämpligt att därmed förena arbete i ett jordbruk. För en lång framtid torde arbete i skogarna inom våra skogsbygder, givetvis framför allt i Norrland, icke kunna beräknas stå till buds i sådan omfattning, att den befolkning, som vore i behov av dylikt arbete, kunde uteslutande därav erhålla full bärning. De möjligheter att utvandra eller övergå till industrien, som tidigare stått till buds för den övertaliga befolkningen i de skogsbrukande trakterna, vore numera så gott som avskurna och man torde icke kunna förutsätta, att en förändring härutinnan skulle inträda inom en överskådlig framtid. Starka skäl syntes alltså föreligga för att staten iklädde sig de ökade ekonomiska upppoffringar, som erfordrades för att åstadkomma ett större antal sådana arbetarsmåbruk, om vilka här talades.

De arbetsklasser, vilkas medlemmar skulle erhålla hjälp att förvärva dylika småbruk, vore redan utsatta för och hotades av arbetslöshet i mycket stor utsträckning. Stat och kommun nödgades under alla omständigheter att för dem söka mildra arbetslöshetens verkningar genom stora ekonomiska upppoffringar. Enligt vad som enstämmigt vitsordats av den sakkunniga meningen hos befolkningen i många bygder skulle en av de mest gagneliga formerna för ett inskridande mot arbetslöshetens följder vara, att staten genom lån på förmånliga villkor beredde lämpliga arbe-

tare, som vore i behov därav, möjlighet att erhålla stöd för sin bärgning genom förvärv av ett arbetarsmåbruk. Den hjälp, som på dylikt sätt lämnades, skulle bliva till varaktigare gagn än ett arbetslöshetsunderstöd i annan form och i verklig mening vara en hjälp till självhjälp. En sådan lösning skulle vidare i viss mån medverka till förbättrandet av skogs- och lantarbetarnas bostadsförhållanden och ställning i övrigt samt till lösandet av de större jordbrukens arbetarfråga.

De närmare bestämmelser, som borde gälla beträffande den sålunda föreslagna formen av statlig hjälpverksamhet, hava av jordutredningen sammanfattats i ett *förslag till kungörelse med allmänna grunder för statsunderstödd arbetarsmåbrukslåneverksamhet*. En redogörelse för innehållet i sagda förslag samt de till grund för de särskilda bestämmelserna anförda motiv torde här få lämnas.

Lån av statsmedel, arbetarsmåbrukslån, skall enligt förslaget kunna utlämnas till skogsarbetare eller likställd arbetare på landsbygden för att giva honom tillfälle att förvärva mindre lägenhet av beskaiffenhet att bereda honom utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. I sin motivering har jordutredningen uttalat, att av de befolkningsgrupper, det här närmast vore fråga om att hjälpa, borde i främsta rummet de norrländska skogs- och flottningsarbetarna kunna påräkna hjälp ävensom lantarbetare, vilka på grund av sin i ekonomiskt hänseende eftersatta ställning sällan mäktade hopspara kapital för startande av jordbruksegnahem; därjämte borde hemmasöner kunna påräkna stöd. Förutsättningarna för erhållande av arbetarsmåbrukslån skola vara, att lånesökanden är svensk medborgare, minst 21 år gammal, känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel, samt att han äger goda personliga förutsättningar för drivande av mindre jordbruk men ej de ekonomiska tillgångar, som erfordras för att erhålla egnahemslån. Arbetarsmåbrukslån får ej utgå till en och samma person med högre belopp än 4,000 kronor. Då jordutredningen ansett det ej vara möjligt för staten att erhålla ränta från ifrågavarande låntagare med deras begränsade kontantinkomster, har föreslagits, att lånen skola vara räntefria. Därjämte har, med hänsyn därtill att låntagaren under de närmaste åren efter lånets beviljande ej ännu hunnit få sin ekonomiska ställning stadgad, föreslagits en amorteringsfri tid av 5 år. Från och med sjätte året skall lånet återbetalas genom fasta amorteringar under loppet av 30 år. Där tvingande skäl därtill föranleda, skall Kungl. Maj:t kunna medgiva anstånd med amortering för ett år i sänder; dock får amorteringstiden ej sålunda utsträckas med mer än sammanlagt 5 år. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller om egnahemslån skola enligt förslaget försummelse från låntagarens sida med avseende å fullgörandet av föreskrivna lånevillkor samt vissa andra angivna omständigheter kunna medföra rätt för långivaren att uppsäga oguldet lånebelopp till återbetalning å annan tid än den eljest fastställda. Såsom säkerhet för arbetarsmåbrukslån skall som regel lämnas första inteckning i lägenheten. Utan hinder av att in-

teckning ej lämnats må på vissa villkor utbetalas förskott å lånet till gäldande av utgifter, nödvändiga för att åstadkomma arbetarsmåbruket. In-teckningssäkerhet för hela lånet skall dock vara ställd senast före början av det år, med vilket amorteringsskyldigheten inträder.

Lånerörelsen har föreslagits skola under tillsyn av statens egnahemsstyrelse handhavas av kommunerna såsom förmedlare av lånen. Genom rörelsens läggande i kommunernas händer har jordutredningen förmenat, att, utan anlitande av en dyrbar och tyngande byråkratisk påbyggnad, skulle vinnas såväl noggrann prövning av hjälpbehovet som sakkunnig ledning vid valet av lägenheter. För ändamålet har föreslagits uppläggande av en särskild statlig fond, benämnd arbetarsmåbrukslånefonden, ur vilken kommunerna kunna erhålla lån, arbetarsmåbruksstatslån, att användas för utlämnande av arbetarsmåbrukslånen. Arbetarsmåbruksstatslån beviljas av Kungl. Maj:t. Kommun, som önskar komma i åtnjutande av dylikt lån, skall därom ingiva ansökning till egnahemsstyrelsen, som jämte yttrande i ärendet överlämnar ansökningen till Kungl. Maj:t. Av kommunen utbetald arbetarsmåbruksstatslån skall återbetalas genom inleverering till statskontoret av de årliga amorteringar, som verkställas å arbetarsmåbrukslånen. Till stegring av kommunernas intresse av att lån endast bleve tilldelade personer, vilka hade personliga förutsättningar att kunna driva ett mindre jordbruk, samt att endast sådana lägenheter inköptes, som kunde tjäna sitt ändamål, har utredningen föreslagit, att den förlust, som kunde uppkomma å utlämnat lån före amorteringstidens inträde, skulle bäras av kommunen. Förlust, som sedermera uppkomme, borde däremot stanna å statsverket. I övrigt hava beträffande arbetarsmåbruksstatslånen föreslagits bestämmelser, i stort sett motsvarande dem, som gälla i fråga om egnahemsstatslån. — Arbetarsmåbrukslåneverksamheten skall inom kommun handhavas av en särskild arbetarsmåbruksnämnd, bestående av tre å kommunalstämma eller av kommunalfullmäktige valda ledamöter samt vederbörande egnahemsombud. Kan verksamheten antagas bliva av mindre omfattning, skall den dock kunna omhänderhavas av kommunalnämnden. — För att tillgodose den jordsökande allmänhetens önskan och behov att förvärva jord för ifrågavarande ändamål har utredningen slutligen föreslagit stadgande av innehåll, att kommun borde vidtaga av förhållandena påkallade åtgärder för att anskaffa jord, som antoges kunna tjänligen användas för ändamålet.

Beträffande arbetarsmåbrukslånefondens storlek har utredningen framhållit, att under nuvarande ekonomiska förhållanden större kapitalbelopp icke torde kunna utanordnas än att de mest trängande behoven tillgodosåges. Då dessa enligt utredningens mening otvivelaktigt vore tillfinnandes i Norrland, har utredningen föreslagit, att under de närmaste åren lånerörelsen företrädesvis inriktades på att tillgodose behovet

inom de norrländska kommunerna. Utredningen har förslagsvis räknat med att under första verksamhetsåret komme att utlämnas lån till 1,250 arbetarsmåbrukslägenheter, vilket skulle innebära, att staten förbunde sig att i mån av behov utbetala räntefria lån till ett belopp av högst 5,000,000 kronor. Utredningen har emellertid anfört, att, då givetvis icke hela beloppet av beviljade lån komme att utbetalas under första året utan beloppet komme att fördelas på två eller flera år, för budgetåret 1933/1934 borde under nionde huvudtiteln anvisas ett anslag av 2,000,000 kronor.

I den vid betänkandet fogade *reservationen* (sid. 82—83) har på däri närmare angivna skäl uttalats den uppfattningen, att genomsnittsbehovet för bildande av arbetarsmåbruk kunde beräknas till 5,000 kronor. Då emellertid av skilda omständigheter i vissa fall ett högre belopp kunde vara erforderligt, förordade reservanterna, att lån finge utgå med högst 6,000 kronor. Beträffande det årliga amorteringsbeloppet hava reservanterna ansett, att detta, med hänsyn framför allt till de egendomslösa norrländska skogsarbetarnas ekonomiska förhållanden och läge i övrigt, ej kunde beräknas högre än till 100 kronor. Amorteringsskyldighet borde därför ej gälla högre belopp av erhållet lån än 3,000 kronor. Ätminstone vore det en ofrånkomlig förutsättning för att 4,000 kronor skulle kunna amorteras, att lånet vore tillräckligt stort för att i detsamma skulle kunna ingå uppodling av den areal, som erfordrades för att kunna föda två kor. Det uppstode alltså en skillnad mellan det belopp som erfordrades och det som kunde amorteras. Hyste man betänkligheter mot att lämna kontant hjälp utan återbetalningsskyldighet till dessa arbetarsmåbrukare personligen, kunde saken ordnas så, att staten placerade ett visst belopp, fixerat antingen till exempelvis 2,000 kronor eller till viss del, förslagsvis en tredjedel, av lånesumman, som amorteringsfritt bottenlån och genom in-teckning för detta förbehölle sig kontroll över dessa lägenheter även i fortsättningen.

I ett vid betänkandet fogat *särskilt yttrande* hava reservanterna uttalat farhågor, att svårigheter för anskaffning av den för nybildning av arbetarsmåbruk behövligen jorden mångenstädes skulle uppstå. Med all säkerhet komme det enligt reservanternas mening att visa sig, att lämplig och lämpligt belägen jord för det avsedda ändamålet många gånger ej kunde förvärfvas, oaktat den funnes och av ägaren utan eget förfång kunde avvaras. Det kunde även förutspås, att oskäligen höga jordpriser komme att i viss utsträckning hindra tillkomsten av nya arbetarsmåbruk. Reservanterna ansåge därför, att statsmakterna vid ett genomförande av ifrågavarande förslag måtte åvägabrinda en expropriationslagstiftning, som möjliggjorde verksamhetens genomförande i hela den utsträckning, som vore avsedd och nödvändig.

3. Den ifrågasatta verksamhetens allmänna grunder.

Då jag nu övergår till att redogöra för de synpunkter på förevarande spörsmål, vilka kommit till uttryck i de över sociala jordutredningens betänkande avgivna yttrandena, ävensom för min egen inställning till frågan, torde jag först få uppehålla mig vid den principiella sidan av saken eller lämpligheten av att en låneverksamhet av det slag, jordutredningen förordat, över huvud kommer till stånd. I samband härmed torde böra upptagas till behandling de bestämmelser i utredningens förslag, som för detsamma äro av grundläggande betydelse, nämligen stadgandet att lånen skola löpa utan ränta, föreskrifterna angående lånens storlek och återbetalning, bestämmelsen att låneverksamheten skall handhavas av kommunerna samt stadgandet angående fördelning mellan stat och kommun av ansvaret för förluster, som å lånen kunna uppkomma.

Statskontoret har anslutit sig till jordutredningens uppfattning, att, om staten genom lån på förmånliga villkor beredde lämpliga arbetare möjlighet att erhålla stöd för sin bärgning genom förvärv av ett arbetarsmåbruk, detta vore en av de mest gagneliga formerna för ett inskridande mot arbetslöshetens följder. Det har syntes statskontoret uppenbart, att, om staten skulle genom att ställa medel till förfogande på förslaget sätt träda hjälpande emellan, lånen måste bliva räntefria. Mot vad utredningen föreslagit angående lånens återbetalning efter en amorteringsfri tid av 5 år genom fasta amorteringar under loppet av 30 år har statskontoret ej haft något att erinra. Angående lånebeloppens storlek har statskontoret ansett sig ej kunna göra något uttalande. Vad beträffar lånerörelsens handhavande har statskontoret anfört, att den föreslagna anordningen med kommunernas medverkan vore den enda framkomliga vägen för rörelsens bedrivande. Kommunerna måste förutsättas hysa stort intresse för rörelsens lyckliga genomförande och torde vara i tillfälle att ingående pröva föreliggande hjälpbehov samt skaffa kännedom om vederbörande låntagares personliga kvalifikationer. Vid inköp av lägenheter torde, framhåller statskontoret, kommunernas medverkan även vara av stor betydelse. Däremot har statskontoret ställt sig betänksam gentemot förslaget att förlust å lån, som uppstode efter amorteringstidens inträde, skulle stanna å statsverket. Statskontoret har härutinnan anfört, att det för vinnande av garanti, att vederbörande kommun under hela lånetiden ägnade ifrågavarande lånerörelse sin oavslåtliga uppmärksamhet, syntes nödvändigt, att ansvaret för lånens återguldande till fonden i första hand åvilade kommunen. Även de förluster, som uppstode under amorteringstiden, borde därför av kommunen i första hand gäldas. I likhet med vad förhållandet vore med förmedlare av lån från vissa andra statens utlåningsfonder borde emeller-

tid kommunen efter framställning till Kungl. Maj:t och efter prövning av i varje fall förekommande omständigheter kunna bli gottgjord av statsverket för lidna förluster på lånerörelsen. — Vidkommande anslagsbehovet för ifrågavarande lånerörelse har statskontoret anfört, att storleken av det utav jordutredningen härutinnan föreslagna beloppet, 2,000,000 kronor, under nu rådande statsfinansiella förhållanden måste ingiva betänkligheter. Då emellertid förevarande stödaktion vore att anse såsom ett led i åtgärder från statens sida mot arbetslösheten, hade statskontoret ansett sig icke böra göra någon erinran mot anslagets beviljande.

Bland *egnahemsnämnderna* hava meningarna angående jordutredningens förslag varit delade.

Ett flertal *egnahemsnämnder* i mellersta och södra Sverige hava uttalat, antingen att förhållandena inom vederbörande län ej motiverade eller ej lämpade sig för den föreslagna låneverksamheten, eller att verksamheten därstädes komme att bli av allenast ringa betydelse. Dylika uttalanden hava gjorts av *egnahemsnämnderna* i Södermanlands och Uppsala län, Kalmar läns norra hushållningssällskaps *egnahemsnämnd* samt *egnahemsnämnderna* i Blekinge, Hallands, Skaraborgs, Örebro och Västmanlands län. *Egnahemsnämnden* i Skaraborgs län har ansett, att förslaget, efter viss omarbetning, borde till en början vinna tillämpning allenast inom de norrländska länen samt Värmlands och Kopparbergs län. Först sedan någon erfarenhet rörande arbetarsmåbrukslånens lämplighet vunnits från dessa landsdelar borde verksamheten, om erfarenheten därtill gäve anledning, utsträckas till det övriga landet. Liknande uttalanden hava gjorts av *egnahemsnämnden* i Östergötlands län och av Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps *egnahemsnämnd*. Å andra sidan har *egnahemsnämnden* i Jönköpings län anfört, att även om nämnden funne det befogat, att de föreslagna åtgärderna i första hand inriktades på att bispringa de nödställda skogsarbetarna och med dem jämställda i Norrland, det likväl vore önskvärt att, så snart omständigheterna så medgäve, medel anvisades så att stödåtgärder av ifrågavarande slag kunde utsträckas jämväl till andra delar av landet, där den obesuttna lantarbetarbefolkningen av enahanda orsaker befunde sig i trångmål; otvivelaktigt vore detta förhållandet i Jönköpings län. *Egnahemsnämnden* i Göteborgs och Bohus län har hemställt, att arbetarsmåbruksverksamheten måtte omedelbart omfatta landet i dess helhet, därvid nämnden erinrat, att även andra kategorier arbetare än de av jordutredningen åsyftade funnes, vilka hade behov av och vore lämpade att erhålla hjälp i föreslagen form. Särskilt fiskare och stenhuggare hava i detta sammanhang framhållits. Gentemot jordutredningens förslag att lånerörelsen under de närmaste åren företrädesvis borde inriktas på att tillgodose det norrländska hjälpbehovet har vidare *egnahemsnämnden* i Kopparbergs län gjort gällande, att mellersta och övre delarna av sistnämnda län med deras utpräglade småbrukareför-

hållanden och stora antal skogs- och flottningsarbetare vore nära likställda med de norrländska länen.

En övervägande välvillig hållning gentemot förslaget har förutom av nyssnämnda egnahemsnämnder i Jönköpings, Göteborgs och Bohus samt Kopparbergs län intagits av egnahemsnämnderna i Stockholms län och stad, Jönköpings län, Kalmar läns södra hushållningssällskaps område, Malmöhus län, Värmlands län och Gävleborgs län. Förslaget avstyrkes av egnahemsnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län. I avstyrkande riktning gå också utlåtandena från egnahemsnämnden i Kristianstads län samt Älvsborgs län södra hushållningssällskaps egnahemsnämnd. Övriga egnahemsnämnder hava ställt sig tveksamma till förslaget utan att dock helt avstyrka detsamma.

Anledningen till den tveksamhet eller obenägenhet gentemot den av jordutredningen föreslagna läneverksamheten, som hos åtskilliga egnahemsnämnder kommit till uttryck, sammanhänger närmast med de följder, förslagets genomförande befarats skola komma att få för egnahemslänerörelsen, främst på grund därav att de nya länen, i motsats till egnahemslänen, skulle vara räntefria. Följande sammanfattning av de synpunkter, vilka ifrågavarande egnahemsnämnder framfört, må här lämnas.

I yttrandena har framhållits, att ett stort antal lägenheter, vilka förvärvats och upparbetats med hjälp av egnahemslån, vore med hänsyn till såväl storlek som syfte att anse såsom arbetarsmåbruk i jordutredningens mening. Egnahemsnämnden i Västernorrlands län har anført, att det till följd av inom länet rådande jordförhållanden hörde till sällsyntheterna, att bärkraftiga jordbruk kunde bildas; över 90 procent av länets jordbruks-egnahem utgjordes av arbetarsmåbruk, i regel avsedda för skogs- och flottningsarbetare. Egnahemsnämnden i Västerbottens län har påpekat, att huvuddelen av länets cirka 24,000 brukningsdelar vore smålägenheter, som endast delvis kunde lämna innehavaren försörjning. Från flera håll har uttalats, att den föreslagna arbetarsmåbruksläneverksamheten skulle innebära en orättvisa mot egnahemslåntagarna och orsaka missnöje bland dessa. Det har befarats, att drivfjädern för mången sökande av arbetarsmåbrukslån kunde bliva icke så mycket viljan att för framtiden lösa sin egnahemsfråga som fastmer förhoppningen att erhålla tillfällig hjälp under rådande arbetslöshet. Det har vidare förmenats, att det komme att bliva vanskligt att draga gränsen mellan dem, som kunde erhålla arbetarsmåbrukslån, och dem, som borde reda sig med egnahemslån. Egnahemsnämnden i Norrbottens län har gjort gällande, att, därest jordutredningens förslag bleve verklighet, den för länet betydelsefulla nykolonisationen eller egnahemsverksamheten på helt obebyggd och obruten mark, vars lyckliga genomförande ställde utomordentliga krav på vederbörande nybyggares personliga duglighet och ansträngningar, komme att helt avstanna av brist på kvalificerade sökande. I detta sammanhang må nämnas, att sistberörda egnahemsnämnd såsom skäl för sitt avslagsyrkande vidare bland annat anført, att det under de senaste åren förelegat betydande svårigheter att i erforderlig utsträckning tillgodose innehavarna av kolonat, kronotorp, odlingslägenheter och andra egnahemslägenheter med det arbete utom hemmet, som tidigare stått dem till buds och ofta nog utgjort kanske

den förnämsta anledningen till ifrågavarande egnahemsbildning av det ena eller andra slaget. Skulle nu åtgärder vidtagas för skapande av ytterligare egnahem i form av arbetarsmåbruk, bleve konkurrensen om arbetstillfällena inom skogsbruket än värre, till skada icke blott för de nya lägenhetsinnehavarna utan även för det stora antalet redan befintliga småbrukare.

Beträffande den föreslagna storleken av arbetarsmåbrukslån har ett stort antal egnahemsnämnder över hela landet uttalat den uppfattningen, att 4,000 kronor vore ett väl lågt belopp. De egnahemsnämnder, vilka yttrat sig i denna fråga, hava i allmänhet föreslagit ett maximibelopp av 6,000 kronor.

Vad angår handhavandet av ifrågavarande låneverksamhet har flertalet egnahemsnämnder ansett det icke vara motiverat, att nya organ härför inrättades. Allenast Kalmar läns norra hushållningssällskaps egnahemsnämnd och egnahemsnämnden i Malmöhus län hava uttryckligen förklarat, att de ansåge det lämpligt, att kommunerna toge hand om verksamheten. De egnahemsnämnder, vilka hävdade en från jordutredningens förslag avvikande uppfattning, hava förmenat, att den föreslagna lånerörelsen så nära anknöte till nuvarande egnahemsverksamhet, att statens understöd i båda fallen borde lämnas under samma ledning. Det har framhållits, att egnahemsnämnderna besutte en samlad fond av erfarenhet på hithörande område, vilken det borde vara angeläget att taga vara på. Det har vidare gjorts gällande, att kommunala organ ej väl lämpade sig för handhavandet av en fortlöpande egnahemsverksamhet, enär de hade svårt att frigöra sig från ovidkommande synpunkter och ofta ej hade tillräcklig sakkunskap. Vidare har uttalats, att arbetet för statens egnahemsstyrelse, vilken skulle hava överinseendet över kommunerna, komme att bliva betungande, samt att medlens fördelning på ett stort antal kommuner skulle försvåra deras effektiva utnyttjande.

Med anledning av den utav jordutredningen föreslagna bestämmelsen, att staten skulle svara för förluster å utlämnade arbetarsmåbrukslån, som uppkomme efter amorteringstidens inträde, har från flera håll påpekats faran av att kommunerna obehörigt utnyttjade ifrågavarande bestämmelse genom att på staten övervältra ekonomiska uppoffringar, som eljest kommunerna hade att vidkännas för arbetslöshet och fattigvård. Till hindrande härav och för att öka kommunernas intresse av att rörelsen bedreves på ett ändamålsenligt sätt har föreslagits, att kommunernas ansvar för förluster å arbetarsmåbrukslånen skulle utvidgas. En motsatt ståndpunkt har intagits av egnahemsnämnderna i Östergötlands samt Göteborgs och Bohus län, vilka ifrågasatt, att vederbörande låneförmedlare borde helt befrias från dylikt ansvar. Egnahemsnämnden i Stockholms län har förordat, att för att i möjligaste mån skydda statsverket mot förluster låntagarna borde åläggas att taga och vidmakthålla livförsäkring till säkerhet för oguldet lånebelopp.

Åtskilliga egnahemsnämnder hava inför de betänkligheter, vilka ansetts möta mot jordutredningens förslag uttalat, att syftet därmed redan i viss utsträckning tillgodosåges genom utlämnande av egnahemslån, samt att blott mindre ändringar i bestämmelserna angående statens egnahemsverksamhet torde erfordras, för att den hjälp skulle kunna bringas obemedlade, som avsåges med förslaget. Av utlåtandena framgår, att man härvid närmast tänkt sig dels en allmän räntesänkning i fråga om egnahemslån för jordbrukslägenheter, dels ock att till obemedlade skogsarbetare och med dem likställda skulle för odlings- och förbättringsarbeten utgå premielån med högre belopp än vad för närvarande är möjligt.

Statens egnahemsstyrelse har, med vissa ändringar, tillstyrkt jordutredningens förslag. Att särskilt under tider med brist på arbetstillfällen söka öka möjligheten till självverksamhet och utkomst för framtiden genom att bereda sysselsättning med utläggning och iordningställande av arbetarsmåbruk vore enligt egnahemsstyrelsens åsikt synnerligen angeläget och välbetänkt såsom ett led i åtgärderna för arbetslöshetens bekämpande. En utläggning av arbetarsmåbruk i främsta rummet inom de norrländska kommunerna torde, anför egnahemsstyrelsen — ehuru, i samma mån som arbetsinkomsten utom hemmet avtog, kravet givetvis stegrades på bärgning av det egna jordbruket — icke medföra någon nämnvärd fara för att innehavaren i brist på utkomstmöjligheter skulle nödgas övergiva det egna hemmet, därest arbetarsmåbruken förlades till lämpligt valda platser. Arbetarsmåbruk borde sålunda givetvis icke anläggas, där arbetsförtjänst saknades.

Mot bestämmelsen att lånen skulle vara räntefria har egnahemsstyrelsen ej haft något att invända. Beträffande lånebeloppets storlek har egnahemsstyrelsen föreslagit, att, på grund av vissa traktens höga byggnadskostnader, lånemaximum bestämdes till 4,500 kronor. Styrelsen har härvid uttalat, att det icke finge förbises, att egnahemslån jämte premielån för jordbruk i Norrland i stor utsträckning bestämdes till belopp under 4,000 kronor.

Egnahemsstyrelsen har ej haft någon erinran mot förslaget, att arbetarsmåbruksverksamheten skulle handhavas av kommunerna. Däremot har styrelsen uttalat den uppfattningen, att kommun, som förmedlade arbetarsmåbrukslån, skulle i likhet med egnahemslåneförmedlarna svara för låneriskerna. Till utveckling av sin ståndpunkt härutinnan har styrelsen anfört:

Att befria arbetarsmåbrukslåneförmedlarna från ansvar för lånen synets vara att inbjuda dem till att på staten överföra risker, vilka även vid ett varligt handhavande av lånegivningen kunde vara avsevärda, särskilt inom ekonomiskt tyngda kommuner. Den föreslagna kreditgivningen hade mot bakgrunden av statens och kommunernas stora ekonomiska uppoffringar för att söka mildra arbetslöshetens verkningar anpassats såsom i första hand en form av arbetslöshetsunderstöd till kommunerna. Mot ett statens anspråk på att kommunerna iklädde sig ansvaret för att av dem

förmedlade arbetarsmåbrukslån bleve återbetalda torde med hänsyn till lånens karaktär av räntefritt arbetslöshetsunderstöd icke kunna göras berättigade invändningar. Vore staten beredd att offra ränta på utlämnade lånemedel, syntes risken för kapitalets bevarande böra falla på kommunerna. Kunde med en omsorgsfull ledning av verksamheten kapitalförluster å densamma förutses bliva undantagsfall, förefunnes än mindre skäl för kommunerna att undandraga sig praktiskt taget allt ansvar samt för staten att från kommunerna avlasta ansvaret med ty befarad slapphet vid lånerörelsens genomförande.

Egnahemsstyrelsen har vidare bland annat anfört följande:

Den intressekollision mellan egnahemsverksamheten och arbetarsmåbruksverksamheten, vilken enligt vissa egnahemsnämnders uttalanden befarades skola lända egnahemslånerörelsen till skada, torde kunna undvikas genom ett bestämt fasthållande av den olika karaktären hos ifrågavarande båda verksamhetsformer. Ehuru väl i många fall personer med ungefär samma ekonomiska ställning kunde anses uppfylla förutsättningarna för erhållande av antingen den ena eller andra låneformånen, funnes dock inom här ifrågavarande befolkningsklasser en betydande grupp, vars ansökningar om egnahemslån måste bliva avslagna på grund av bristande egna tillgångar hos sökanden. Det vore just behovet av hjälp för tillskapande av stödbruk åt personer inom nämnda grupp, som det vore avsikten att tillgodose genom arbetarsmåbrukslån. Liksom kommunernas försörjningsskyldighet torde kunna förväntas stegra intresset för att främst tillgodose berörda behov, torde kommunernas ansvar för lånen i sin tur erbjuda säkerhet för att tillbörlig hänsyn toges till låntagarens utsikt att vid sidan av småbrukarföretaget kunna erhålla nödig arbetsförtjänst i orten. Förevarande på billiga villkor statsunderstödda arbetarsmåbruksbildning torde kunna påräkna kraftigt stöd i kommunernas arbetslöshetspolitik. Vid fördelningen av lånemedlen för arbetarsmåbruksändamål torde det vara kommunerna angeläget att så långt möjligt vore söka hjälpa dem, som kommunerna eljest nödgades bistå med arbetslöshetsunderstöd, till att för framtiden kunna reda sig genom förvärv av ett arbetarsmåbruk och att till egnahemsnämnderna hänvisa dem, som kunde anses hava förutsättningar att med egnahemslån reda sig själva. För egnahemsnämnderna förefunnes efter inrättande av arbetarsmåbrukslån möjlighet att från egnahemsverksamheten utesluta personer, vilka hittills understundom erhållit egnahemslån, men vilka egentligen vore i behov av det kraftigare stöd, som kommunerna hade intresse av och möjlighet att kunna lämna i form av arbetarsmåbrukslån. Med omförmälda avgränsning mellan egnahemsverksamheten och arbetarsmåbruksverksamheten, vilken torde motsvara kraven på praktisk tillämpning, ville egnahemsstyrelsen i arbetarsmåbruksverksamheten se en av tidsförhållandena påkallad utvidgning av den nuvarande verksamheten för jordanskaffning till befolkningsgrupper, vilka icke kunnat i erforderlig utsträckning godkännas såsom egnahemslåntagare eller vilka med anlitande av egnahemslånevägen icke erhållit för dem tillräckligt stöd, varigenom på många håll såväl låneförmedlare som låntagare tillskyndats missräkningar. Frigjord från ifrågavarande gren av social understödsverksamhet, kunde egnahemsverksamheten för framtiden helt och enbart ägna sig åt sin egentliga uppgift att befordra egnahemsbildning bland mindre bemedlade men icke helt obemedlade medborgare. Såsom kommunernas uppgift i förevarande hänseende återstode att med arbetarsmåbrukslån och andra till buds stående

medel söka understödja dem, som i trots av medellöshet kunde förväntas att genom ifrågasatta stödbruk bidra till sin bärgning.

Av de i ärendet hörda *länsstyrelserna* hava länsstyrelsen i Kopparbergs län ävensom länsstyrelserna i Jönköpings, Värmlands och Gävleborgs län i princip tillstyrkt jordutredningens förslag; dock hava de tre sistnämnda länsstyrelserna ansett, att verksamhetens handhavande borde anförtros egnahemsnämnderna. Länsstyrelserna i Kopparbergs och Värmlands län hava uttalat önskvärdheten av att, om verksamheten till en början inriktades på allenast vissa delar av landet, den likväl omedelbart måtte bringas att omfatta Dalarna och Värmland, vars förhållanden ur här ifrågasatt synpunkter mycket överensstämde med Norrlands. Länsstyrelsen i Västerbottens län har, under åberopande av ett utav förvaltningsutskottet i länets hushållningssällskap avgivet yttrande, ställt sig synnerligen betänksam mot den föreslagna räntefriheten men i övrigt i huvudsak icke haft någon erinran att göra. Länsstyrelserna i Kristianstads och Västernorrlands län hava ifrågasatt lämpligheten av jordutredningens förslag samt ansett, att dess syfte bättre kunde främjas genom utbyggnad av egnahemslånerörelsen. Även länsstyrelsen i Jämtlands län har förordat, att hjälpverksamheten gäves en annan form än den av jordutredningen föreslagna. Länsstyrelsen i Södermanlands län har anfört, att betydelsen för länet av sagda verksamhet vore ringa, enär möjligheten att vid sidan av jordbruk driva annan förvärvsverksamhet under rådande förhållanden vore ringa och oviss. Länsstyrelserna i Skaraborgs och Norrbottens län hava avstyrkt förslaget, sistnämnda länsstyrelse under framhållande av i huvudsak samma synpunkter som de, vilka legat till grund för länets egnahemsnämnds avstyrkande utlåtande. Länsstyrelsen i Skaraborgs län har till stöd för sitt ställningstagande anfört bland annat, att berättigade tvivel kunde råda rörande lämpligheten av att, under nuvarande brydsamma tider för jordbruket och det härskande allmänna betryckta ekonomiska läget, från statens sida vidtoges åtgärder, som skulle föranleda helt medellösa personer att kasta sig in på jordbruksverksamhet. Det syntes sistnämnda länsstyrelse vidare kunna befaras, att anordningen skulle leda till ett nedsättande av vederbörande låntagares personliga självverksamhet och självansvar.

Det av jordutredningen föreslagna maximibeloppet för arbetarsmåbrukslån har av flera länsstyrelser ansetts väl knappt beräknat. Länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs och Jämtlands län hava föreslagit beloppets höjande till 6,000 kronor. Länsstyrelsen i Gävleborgs län har föreslagit 5,000 kronor.

Av de *kommuner*, vilka yttrat sig i ärendet, sammanlagt uppgående till ett antal av närmare åttio, har jordutredningens förslag i allmänhet tillstyrkts eller lämnats i huvudsak utan erinran. Från många kommuner har emellertid framhållits, att lånen måste kunna utgå med högre belopp än jordutredningen föreslagit. De flesta, som härutinnan yttrat sig, hava

tillstyrkt ett lånemaximum av 6,000 kronor. Några kommuner hava helt anslutit sig till det förslag, som innefattas i den vid betänkandet fogade reservationen. Mot den föreslagna organisationsformen har allenast i undantagsfall framställts någon invändning. Ej heller den föreslagna fördelningen mellan stat och kommun av ansvaret för tilläventyrs uppkommande förluster å lånerörelsen har i allmänhet föranlett erinran.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet har anfört, att förverkligandet av jordutredningens förslag ur alla synpunkter kunde betraktas som en god hjälp vid bekämpandet av de svårigheter, vari den jordlösa befolkningen på grund av många omständigheter råkat under de senare åren, och vilka den troligen ej hade möjligheter att komma undan utan hjälp, även om konjunkturen inom en snar framtid skulle väsentligen förbättras. Skulle den ifrågasatta låneverksamheten helt kunna fylla sin uppgift, borde dock lånesumman icke begränsas till 4,000 kronor. Vid förslaget behandling inom förbundet hade omvitnats, att det på många platser, vilka kunde anses som lämpliga förläggningsorter för arbetarjordbruk, bleve svårt, för att ej säga omöjligt, att för nämnda belopp kunna åstadkomma vad man här syftade till, nämligen ett jordbruk av den storlek, att det gäve en familj av normal storlek de jordbruksprodukter, den behövde för egen konsumtion. Det hade inom förbundet nämnts högre siffror, men förbundets arbetsutskott hade stannat vid det i reservationen föreslagna beloppet 6,000 kronor. Betänkligheter hade också inom förbundet anförts mot att låntagarna vid amorteringstidens slut skulle helt frigöras från långivarnas kontroll. Det låge nära till hands att antaga, att ägaren av ett arbetarsmåbruk, när detta bleve fritt från skulden till staten, läte in-teckna det på annat håll för att komma ur en tillfällig penningförlägenhet, och att detta skedde på sådant sätt samt sådana villkor, att han finge svårt att klara sina förbindelser. Härav kunde föranledas, att han bleve tvungen lämna lägenheten, och då vore man ånyo vid utgångspunkten. Bästa sättet att komma ifrån nu påtalade risker vore, att amorteringarna finge upphöra, innan hela skulden betalats, och att återstående belopp finge stå kvar som bottenlån mot första in-teckning. Som kompensation borde innehavarens efterkommande erhålla tryggad besittningsrätt till lägenheten, så länge denna sköttes tillfredsställande. Den väg, reservanterna anvisat, borde enligt förbundets mening i detta fall kunna anses lämplig.

Svenska lantarbetareförbundet har biträtt jordutredningens förslag med de ändringar, som avses i den vid betänkandet fogade reservationen.

Enligt *Sveriges skogsägareförbunds* åsikt skulle de lösa skogsarbetarnas placering på småbruk, genom vilka de kunde stödja sin försörjning, vara en gagnande åtgärd. Förbundet har därför ansett sig kunna tillstyrka de allmänna principer, på vilka jordutredningens förslag bygger. Emellertid har förbundet härvid betonat, att ifrågavarande skogsarbetarsmåbrukare komme att bliva hänvisade att i öppna marknaden tävla

om arbetstillfällena med den stam av lös och tillfällig arbetskraft, som även i fortsättningen antagligen komme att finnas å de flesta orter. Förbundet har framhållit, att det vid den tilltänkta lånerörelsens bedrivande borde sorgfälligt tillses, att verksamheten anpassades efter ortens normala arbetstillgång. Kontrollen över de kommunala organen borde i detta hänseende enligt förbundets mening vara stark. Vidkommande verksamhetens organisation har förbundet anfört, att lånerörelsen utan tvivel kunde genom ett lokalt organ på lämpligt sätt inpassas i ortens förhållanden. Å andra sidan måste emellertid viss risk anses vara för handen, att kommunens intressen komme att göra sig alltför mycket gällande på bekostnad av de lånesökandes. Den garanti, som låge däri, att kommunen skulle vara ekonomiskt ansvarig för förlust å utlämnat lån under den första femårsperioden, funne förbundet tämligen svag, enär förlusterna å de nya lägenheterna i regel ej komme att framträda under sagda period, då lånebeloppen successivt utlämnades. Lägenhetsägaren torde då nödtorftigt kunna taga sig fram genom att själv deltaga i byggnadsarbetena och därigenom få medel till sitt uppehälle. Svårigheterna komme att inträda senare. — Vad angår tillämpningsområdet för arbetarsmåbruksverksamheten har förbundet framhållit, att en begränsning till allenast Norrland vore olämplig. I skogsindustriellt hänseende vore Värmland och Dalarna jämförbara med Norrland. I sagda landskap finnes en stor stam av lösa skogs- och flottningsarbetare, som vore hjälpbehövande i samma grad som de norrländska skogsarbetarna. Förbundet föresloge, att lånerörelsen från början utsträcktes att avse även Värmland och Dalarna.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund har förklarat sig livligt sympatisera med förslaget om arbetarsmåbrukslån. Förslagets syfte vore beaktansvärt, och styrelsen tillstyrkte åtgärder, som kunde främja detsamma. Styrelsen ansåge emellertid, att bestämmelsen att kommunerna skulle uppträda som låneförmedlare kunde giva anledning till betänksamhet. Låneförmedling vore i allmänhet en vansklig sak, och med hänsyn till de förpliktelser, som kommunerna i olika avseenden stode i till sina medlemmar, kunde lämpligheten av att kommunerna jämväl utövade dylik låneverksamhet mycket starkt ifrågasättas. Hushållningssällskapens egnahemsverksamhet borde kunna ytterligare utbyggas, och dessutom borde speciella egnahemsföreningar för låneförmedling i större utsträckning än hittills kunna under samverkan mellan arbetsgivare och arbetare komma till stånd. I anslutning härtill ville styrelsen avstyrka förslaget om att låta kommunerna uppträda som låneförmedlare. Skulle kommunerna likväl komma att engageras såsom låneförmedlare, borde detta ej ske under andra förutsättningar än att det för kommunerna bleve fullt frivilligt.

Departements-
chefen.

Sociala jordutredningens förslag avser att vinna en lösning av spörsmål, som länge stått på dagordningen och för vilka statsmakterna vid olika tillfällen visat livligt intresse. I anslutning till de riktlinjer, vilka angivits vid såväl 1928 som 1930 års riksdagar, har förslaget i likhet med de tidigare förslag angående beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade och obemedlade, därför lämpliga personer att erhålla eget jordbruk, som framlagts av statens egnahemsstyrelse, i främsta rummet tagit sikte på det förhållandet, att enligt gällande bestämmelser angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten medellösa personer som regel icke kunna genom egnahemslån sättas i stånd att förvärva eget hem. Egnahemslån utgår, som förut nämnts, med belopp, motsvarande allenast viss del av den för förvärv avsedda lägenhetens värde. Även om premielån därjämte erhålles, torde för egnahemsföretagets lyckliga genomförande fordras, att låntagaren antingen är ägare till visst sparkapital eller har möjlighet att i annan ordning anskaffa medel vid sidan av statsbidraget. För stora grupper av den skogs- och lantarbetande befolkningen är på nu angivna grunder vägen till ett eget jordbruk för närvarande stängd. De i jordutredningens förslag berörda arbetarkategorierna, skogsarbetare, lantarbetare med flera, kunna med sina begränsade inkomster i de flesta fall icke hoppas, att, om de också iakttaga den allra största sparsamhet, någonsin komma i en sådan ekonomisk ställning, att de med hjälp av egnahems- och premielån kunna lösa sin jordfråga. För många av dessa arbetare är situationen mycket bekymmersam. Arbetet i skogarna är av säsongnatur, och även lantarbetet är av den art, att full sysselsättning ej alltid därigenom beredes. Den försörjning, ifrågavarande arbetare kunna förskaffa sig och sin familj, är ofta otillräcklig. Särskilt torde detta gälla under nuvarande stagnation såväl inom skogsdriften som på andra områden med därav följande minskning i arbetstillgången. Även under tider, mindre brydsamma än de vi för närvarande befinna oss i, är läget svårt. Såsom jordutredningen erinrat äro möjligheterna för här avsedda arbetare att övergå till industrien eller att utvandra praktiskt taget avskuren, och någon ändring härutinnan torde icke på länge kunna förväntas. Jordutredningens förslag, som syftar att för sagda arbetare skapa större utkomstmöjligheter genom att bereda dem tillfälle att förvärva ett mindre jordbruk, drivet vid sidan av deras lönearbete, synes ur nu angivna synpunkter värt beaktande. Tydligt är, att för en sådan arbetare, varom här är fråga, innehavet av en jordbrukslägenhet av den storleksordning, jordutredningen föreslagit, är en tillgång av betydande värde. Ett arbetarsmåbruk enligt jordutredningens förslag torde genom de naturaförmåner, detsamma kan skänka sin innehavare, väsentligt stärka dennes försörjningsförmåga. Icke minst viktigt är, att den, vilken erhåller dylikt småbruk, därigenom får sin bostadsfråga på ett tillfredsställande sätt ordnad. Som det nu är lämna bostadsförhållandena bland

ifrågavarande arbetarkategorier till följd av trångboddhet och andra omständigheter åtskilligt övrigt att önska. Erinras må vidare, att förslaget genomförande under rådande arbetslöshet är av betydelse jämväl på grund av den ökade arbetstillgång, som beredes genom den med bildandet av de nya jordbruket förenade nybyggnads- och nyodlingsverksamheten.

Under återopande av vad jag nu anfört får jag i princip uttala min anslutning till jordutredningens förslag. Mot den av utredningen föreslagna formen för ifrågavarande hjälpverksamhet har jag i stort sett heller intet att erinra. Jag tillstyrker sålunda, att, med vissa avvikelser, som jag i det följande kommer att beröra, statsmakterna skänka sin medverkan till att förslaget genomföres.

Beträffande de anmärkningar mot förslaget, vilka, på sätt framgår av den lämnade redogörelsen för de i ärendet avgivna utlåtandena, från vissa håll framförts, hava dessa i främsta rummet riktat sig mot bestämmelsen, att ränta å arbetarsmåbrukslån icke skall erläggas. Bibehållandet av berörda bestämmelse torde emellertid få anses vara en av de viktigaste förutsättningarna för hela ifrågavarande lånerörelse. De låntagare, vilka avses med förslaget, sakna förmåga att, förutom skäligen årliga amorteringar, jämväl gälda ränta. Upptoges stadgande om skyldighet för dem i sådant hänseende, skulle värdet av lånemöjligheten väsentligen förringas och därigenom syftet med hjälpverksamheten förfelas. Med anledning av vad i utlåtanden från egnahemsnämnder anförts därom, att arbetarsmåbrukslånens räntefrihet skulle innebära en orättvisa mot egnahemslåntagarna och en fara för egnahemslånerörelsen, vill jag framhålla, att det icke rimligen kan betraktas som en obillighet från statens sida, att staten i sin understödjande verksamhet anpassar villkoren för hjälpens tillgodonjutande efter det förefintliga behovet av bistånd och efter vederbörande hjälpsökandes förmåga av motprestation. Jag vill i detta sammanhang erinra, att de svårigheter, mot vilka vissa egnahemslåntagare för närvarande hava att kämpa, ingalunda lämnats obeaktade av statsmakterna. Ett flertal åtgärder till stärkande av egnahemslåntagarnas ställning äro dels redan genomförda dels ock, efter förslag av Kungl. Maj:t, beroende på riksdagens prövning. De farhågor, som uttalats att arbetarsmåbruksrörelsen skulle skada den egentliga egnahemsverksamheten, torde vara i stort sett ogrundade och synas mig hava av statens egnahemsstyrelse i dess utlåtande blivit på ett övertygande sätt bemötta. Jag vill här ytterligare allenast understryka vad redan tidigare framhållits, nämligen att arbetarsmåbrukslånen äro avsedda för personer i så svag ekonomisk ställning, att det bistånd, som enligt reglerna för egnahemsverksamheten kan lämnas, icke för dem är tillräckligt. Visserligen torde för närvarande ej sällan inträffa, att egnahemslån tilldelas sökande, vilka närmast äro att hänföra till den kategori, som avses skola ifrågakomma till erhållande av

arbetarsmåbrukslån. En sålunda bedriven lånerörelse torde dock ej överensstämma med egnahemsverksamhetens egentliga syfte. Det bör enligt min mening anses som en fördel, att obemedlade jordsökande personer kunna skänkas det kraftigare stöd, som ett arbetarsmåbrukslån innebär, och att egnahemslåneverksamheten kan begränsas till dem, för vilka den egentligen är avsedd. Tydligt är, att svårigheter kunna uppstå att i det särskilda fallet avgöra, huruvida vederbörande lånesökande är berättigad till erhållande av arbetarsmåbrukslån eller om han bör hänvisas till sökande av egnahemslån. Prövningen av ärendet ställer krav på omdöme och personkänedom hos den lånebeviljande myndigheten. Något hinder ur denna synpunkt mot godtagande av jordutredningens förslag torde dock ej möta.

Beträffande storleken av arbetarsmåbrukslån delar jag den uppfattning, som kommit till uttryck i den vid betänkandet fogade reservationen, och vars riktighet synes mig bestyrkt såväl av den utredning, som verkstälts genom jordutredningens försorg, som av de i ärendet avgivna utlåtandena. Kostnaderna för inköp, uppodling och bebyggande av en med hänsyn till belägenhet, storlek och övriga omständigheter lämplig fastighet torde även med iakttagande av omsorg och sparsamhet ej alltid kunna hållas inom det av jordutredningen föreslagna beloppet 4,000 kronor. En höjning av lånemaximum i enlighet med reservanternas förslag till 6,000 kronor synes väl motiverad. Givetvis ställa sig såväl fastighetspriser som arbetskostnader olika å olika orter. Jämväl läge, jordbeskaffenhet och andra förhållanden inverka på kostnadsfrågan. Tydligt torde vara, att lån icke bör utgå med högre belopp än som motsvarar den verkliga kostnaden för lägenhetens inköp och iordningställande, däri inräknad kostnaden ej blott för lägenhetens bebyggande utan även för dess uppodling. Har köparen i samband med lägenhetens förvärv fått vidkännas särskilda förrättningskostnader eller andra dylika utgifter, torde jämväl dessa få medräknas vid lånebeloppets bestämmande.

Redan ett lån av 4,000 kronor torde ligga inom den övre gränsen för vad en låntagare, sådan som här avses, kan genom skäliga amorteringar inom rimlig tid återbetala. I samband med att lånemaximum höjes till 6,000 kronor torde vara nödvändigt att i anslutning till vad reservanternas förslagit, fritaga låntagaren från återbetalningsskyldighet beträffande viss del av lånet. Lånet torde böra delas i en del, som jag vill kalla den stående, och en amorteringsdel. Den stående delen synes mig böra bestämmas till belopp, motsvarande dels den del av köpeskillingen för lägenheten, som belöper å jordvärdet — värdet å växande skog ej inräknat — jämte sådana särskilda förrättningskostnader m. m., varom nyss förmälts, dels ock, om vid förvärvet lägenhetens areal åker ej uppgår till en hektar, den beräknade kostnaden för uppodling av så mycket mark, att en åkerareal av sagda storlek erhålles. Dock torde såsom

stående del ej under några förhållanden få anses högre belopp än en tredjedel av hela lånet. Amorteringsdelen bör, i anslutning till jordutredningens förslag, återbetalas med en trettiondedel årligen med början sjätte året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats. Den stående delen bör kvarstå såsom amorteringsfritt bottenlån, som ej får uppsägas under annan förutsättning än att sådana omständigheter inträffat, att enligt jordutredningens förslag lånerätten över huvud skall anses förverkad, såsom om lägenheten vanvårdas, om skogsavverkning företages i sådan omfattning, att lägenhetens värde mera avsevärt minskas, eller om lägenheten avyttras och överlåtelsen ej sker till make eller bröstarvinge eller till person, vilken är behörig att erhålla arbetarsmåbrukslån. För lånet i dess helhet bör lämnas in-teckning med bästa förmånsrätt i lägenheten. Staten blir härigenom i stånd att utöva kontroll över lägenhetens skötsel jämväl efter amorteringstidens utgång. Praktiskt taget blir lägenheten i statens hand, intill dess att hela lånet, även den stående delen, av låntagaren guldits. Att sistnämnda del tillhandahålles utan vare sig ränte- eller amorteringsskyldighet innebär sålunda i grunden ej annat än att staten kostnadsfritt ställer jord till låntagarens förfogande.

Vidkommande lånerörelsens organisation biträder jag jordutredningens förslag, att verksamheten skall handhas av kommunerna under överinseende av statens egnahemsstyrelse. Visserligen torde hushållningssällskapens egnahemsnämnder med hänsyn till sin rutin och erfarenhet i liknande ärenden äga vissa företräden såsom låneförmedlande organ framför kommunalnämnderna eller andra, för ändamålet särskilt skapade, kommunalorgan. För ett lyckligt resultat av rörelsen torde emellertid fordras en kraftigare direkt medverkan från kommunernas sida än vad som kan lämnas, om rörelsen lägges i händerna på hushållningssällskapen. Syftet med verksamheten är också av den art, att det faller sig naturligtast att låta kommunerna uppträda som förmedlare av lånen. Genom tilldelningen av arbetarsmåbruk åt obemedlade ökas dessas förmåga av självständig försörjning. Indirekt blir arbetarsmåbruksverksamheten härigenom av betydelse för kommunens ekonomi. Inom vissa kommuner kunna förhållandena emellertid vara sådana, att dylik verksamhet därstädes icke lämpligen bör förekomma. Särskilt är att märka, att arbetarsmåbruk ej böra bildas i större utsträckning än att de därå bosatta arbetarna kunna påräknas skola under tider med normal arbetstillgång erhålla nödig kontantinkomst. Vederbörande kommun torde själv bäst känna till arbetsmöjligheterna å orten och andra omständigheter, som kunna inverka på frågans avgörande. Mot kommunens vilja bör arbetarsmåbruk ej inrättas inom dess område. Det torde också få anses, att kommunerna äga goda förutsättningar såväl att bedöma lånesökandes förmåga att sköta ett dylikt jordbruk som även

att öva tillsyn dels därå, att lämpliga lägenheter tagas i anspråk för ändamålet, dels ock över låntagarnas sätt att fullgöra sina förpliktelser.

I likhet med jordutredningen anser jag, att, till stegring av kommunernas intresse för lånerörelsens ändamålsenliga skötsel, den förlust, som före amorteringstidens inträde uppkommer å utlämnade lån, bör bäras av kommunen. Även därefter torde emellertid, i anslutning till vad som framhållits av bland andra statskontoret och statens egnahemsstyrelse, viss förlustrisk böra åvila kommunen. En dylik utvidgning av kommunernas ansvar torde vara av betydelse såsom garanti mot att, på sätt från vissa håll befarats, arbetarsmåbruksverksamheten av kommunerna missbrukas till att å staten överflytta kommunernas kostnader för fattigvård. Genom att ansvaret ökas torde vidare kommunerna manas till ytterligare försiktighet vid valet av låntagare samt deras intresse att även under amorteringstiden kontrollera lägenhetens skötsel och låntagarens behöriga fullgörande av sina förpliktelser uppehållas. Å andra sidan måste emellertid iakttagas, att ansvaret ej gives den omfattning, att på grund av riskens storlek kommunerna icke våga i önskvärd utsträckning deltaga i lånerörelsen. Under beaktande av nu framhållna synpunkter har det synt mig lämpligt, att ansvaret för förluster, som efter amorteringsskyldighetens inträde uppkomma å arbetarsmåbrukslån, sålunda fördelas mellan stat och kommun, att av sagda förluster kommunen svarar för en fjärdedel, medan återstående tre fjärdedelar stanna på statsverket.

Jag har med det nu anförda angivit min inställning till grunderna i jordutredningens förslag. Vad angår den föreslagna verksamhetens tillämpningsområde har jordutredningen uttalat, att rörelsen under de närmaste åren företrädesvis borde inriktas på att tillgodose behovet inom de norrländska kommunerna. Jag biträder jordutredningens mening, att Norrland i första hand bör bliva delaktig av rörelsen. Med Norrland torde dock böra jämföras norra delarna av Dalarna och Värmland. Förhållandena därstädes äro, såsom Sveriges skogsägareförbund med flera erinrat, i stort sett likartade med de norrländska. Möjlighet torde, vilket också jordutredningen förutsatt, böra finnas, att, om så anses erforderligt, utsträcka verksamheten jämväl till andra delar av landet. Det torde ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan besluta efter som med hänsyn till omständigheterna prövas lämpligt.

Det för låneverksamheten erforderliga kapitalbehovet har av jordutredningen för nästa budgetår beräknats till 2,000,000 kronor. Med hänsyn särskilt därtill, att lånemaximum av mig föreslås höjt från 4,000 kronor till 6,000 kronor har jag ansett mig böra räkna med ett något högre belopp. Jag har ansett mig böra stanna för ett anslagskrav å 2,500,000 kronor. Beloppet torde böra beviljas såsom reservationsanslag och bör anvisas såsom kapital till bildande av en särskild fond, benämnd arbe-

tarsmåbrukslånefonden. Anslaget bör under rubrik fonden för förslag till statsverket i riksstaten upptagas bland utgifter för kapitalökning.

Sociala jordutredningens kungörelseförslag har inom jordbruksdepartementet varit föremål för omarbetning i anslutning till de i vissa hänseenden från förslaget avvikande synpunkter, jag i det föregående framhållit. Därvid har tillika, delvis till följd av erinringar i de i ärendet avgivna utlåtandena, vidtagits vissa detaljändringar. Förslagets rubrik har erhållit ändrad lydelse. Det nya förslag, som sålunda tillkommit — *förslag till kungörelse angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet* — torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll. Jag torde få i det följande i korthet angiva de avvikelser från jordutredningens förslag, som, utöver vad som följer av det förut anförda, departementsförslaget innebär. I samband därmed torde, i den mån så kan vara påkallat, vissa uppgifter få lämnas till belysning av innehållet i de särskilda paragraferna.

4. Förslaget till kungörelse angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet.

1 §.

Stadgandet under förevarande paragraf överensstämmer i sak med bestämmelserna under 1 och 3 §§ i jordutredningens förslag.

2 §.

Under denna paragraf, som motsvarar 2 § i jordutredningens förslag, hava vissa föreskrifter rörande arbetarsmåbruksverksamhetens organisation sammanförts.

Enligt *jordutredningens förslag* skall, såsom förut nämnts, arbetarsmåbruksverksamheten inom varje kommun handhavas av en särskild arbetarsmåbruksnämnd eller, där verksamheten kan antagas bliva av mindre omfattning, kommunalnämnden. Arbetarsmåbruksnämnd skall bestå av fyra ledamöter, nämligen tre av kommunalstämma eller kommunalfullmäktige valda ledamöter samt vederbörande egnahemsombud. Någon ersättning av statsmedel till arbetarsmåbruksnämnds ledamöter har jordutredningen icke ansett böra utgå. Utredningen har förutsatt, att de kommunalvalda ledamöterna, i de fall där rörelsen hade den omfattning, att ersättning borde utgå, skulle erhålla sådan av kommunen, samt att till egnahemsombudet skulle utanordnas ersättning av hushållningssällskapets medel.

Mot vad jordutredningen sålunda föreslagit hava — frånsett invändningar att rörelsen borde handhavas av hushållningssällskapen och ej av kommunerna — i de inkomna *yttrandena* framställtts vissa erinringar. Sålunda har från flertalet egnahemsnämnder anmärkts, att hushållningssällskapen icke rimligen kunde åläggas ersätta kostnaderna för egnahems-

ombudens deltagande i arbetarsmåbruksverksamheten, med vilken verksamhet hushållningssällskapen enligt förslaget ej hade att taga någon befattning. Statens egnahemsstyrelse, som framställt samma erinran, har vidare hemställt om upptagande under förevarande paragraf av ett stadgande av innehåll, att för valbarhet till ledamot eller suppleant i arbetarsmåbruksnämnd skulle fordras samma kvalifikationer som för valbarhet till ledamot i kommunalnämnd. Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet har ansett olämpligt, att antalet ledamöter i arbetarsmåbruksnämnderna bestämdes till fyra. Sådana omständigheter kunde enligt förbundets mening föreligga, att antalet av rent praktiska skäl borde vara större. Styrelsen för svenska landskommunernas förbund slutligen har gjort gällande, att det normala borde vara, att kommunalnämnden och ej arbetarsmåbruksnämnd hade hand om verksamheten. Kommunens centrala finansförvaltande organ syntes styrelsen lämpa sig bäst för vården av ifrågavarande uppgift på ett ur kommunens synpunkt tillfredsställande sätt. Endast undantagsvis och då verksamheten bleve av synnerlig omfattning, syntes det kunna vara erforderligt att tillsätta ett speciellt organ för dess handhavande.

*Departements-
chefen.*

Lämpligheten av att hushållningssällskapens egnahemsombud äro självskrivna ledamöter i arbetarsmåbruksnämnderna torde kunna ifrågasättas. Deras huvudintresse är fäst vid egnahemslänerörelsen, och de torde mången gång komma att intaga en svår dubbelställning. Ej heller synes det vara klart, att de alltid lämpa sig för den verksamhet, varom nu är fråga. Tanken att erfarenhet i egnahemsspörsmål bör finnas företrädd i arbetarsmåbruksnämnden anser jag riktig, men detta mål torde på ett smidigare sätt än enligt jordutredningens förslag kunna vinnas genom föreskrift allenast, att någon av nämndens ledamöter skall vara förtrogen med dylika ärenden. — Vad antalet ledamöter i arbetarsmåbruksnämnd beträffar, torde detta kunna begränsas till tre eller således till samma antal, som återstår enligt jordutredningens förslag om egnahemsombudet frånräknas. I den mån så erfordras för rörelsens behöriga skötsel, torde härför lämpliga biträden få anlitas. De synpunkter, svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet framhållit, torde på denna väg kunna tillgodos. — Att, på sätt statens egnahemsstyrelse föreslagit, såsom villkor för valbarhet till arbetarsmåbruksnämnd fordra valbarhet till kommunalnämnd finner jag icke erforderligt. Vederbörande kommun kommer givetvis att beakta angelägenheten av att endast dugande och för ändamålet lämpliga personer insättas i nämnden.

Vad styrelsen för svenska landskommunernas förbund anfört därom, att kommunalnämnden vore lämpligare organ för rörelsens omhändertagande än en särskild arbetarsmåbruksnämnd, för den händelse ej rörelsen vore av mycket stor omfattning, har jag ej funnit vara av beskaffenhet att föranleda ändring i jordutredningens förslag. Verksamheten måste

enligt mitt förmenande vinna på att handhavas av ett speciellt organ, som kan uteslutande ägna sig åt sin uppgift som låneförmedlare. Å andra sidan är det naturligtvis lämpligt, att visst samarbete mellan arbetarsmåbruksnämnden och kommunens ordinarie förvaltningsorgan äger rum. Någon anledning till antagande, att arbetarsmåbruksnämnden ej kommer att i all den utsträckning, kommunen skäligen kan fordra, iakttaga dess intressen, torde ej finnas.

De synpunkter, jag här framhållit, hava vunnit beaktande genom bestämmelserna under förevarande paragraf. Vissa under 2 § i jordutredningens förslag införda reglementariska föreskrifter hava i departementsförslaget uteslutits.

3 §.

Förevarande paragraf motsvarar 4 § i jordutredningens förslag. Den tid, inom vilken kommunernas till Kungl. Maj:t ställda ansökningar om erhållande av statslån från arbetarsmåbrukslånefonden årligen skola vara ingivna till statens egnahemsstyrelse, i sistnämnda förslag fastställd till den 10 november, har i departementsförslaget, efter hemställan av egnahemsstyrelsen, framflyttats till den 15 oktober.

4 §.

Enligt 5 § i *jordutredningens förslag*, som motsvarar förevarande paragraf i departementsförslaget, skall, liksom enligt sistnämnda förslag, kommun, som av Kungl. Maj:t beviljats arbetarsmåbruksstatslån, äga lyfta detta i statskontoret i mån av behov. I olikhet mot departementsförslaget innehåller jordutredningens förslag emellertid ej någon föreskrift angående skyldighet för kommunen att avlämna skuldförbindelse å beloppet. Däremot har jordutredningen föreslagit upptagande av ett stadgande, enligt vilket inteckningar och skuldförbindelser, vilka kommunen erhöle som säkerhet för av kommunen utlämnade arbetarsmåbrukslån, skulle överlämnas till statskontoret, som ägde att vidtaga erforderliga åtgärder för deras bibehållande vid gällande kraft.

Med anledning av vad jordutredningen föreslagit har *statskontoret* gjort gällande, å ena sidan, att kommunerna borde förpliktas utfärda skuldförbindelse till statskontoret för lyftade arbetarsmåbruksstatslån, å andra sidan, att alla säkerhetshandlingar borde kvarbliva i kommunernas vård. Statskontoret har framhållit, att, därest säkerhetshandlingarna skulle överlämnas till ämbetsverket och det sålunda skulle åligga detta att i första hand iakttaga skötseln av de utav kommunen utlämnade lånen samt eventuellt vidtaga för dessas indrivande erforderliga åtgärder, därav skulle föränledas dels synnerligen stora svårigheter med hänsyn till statskontorets bristande närmare kannedom om de enskilda låntagarna och deras ekonomiska och andra förhållanden, dels ett, i betraktande av det stora

antalet lån, i hög grad ökat arbete för ämbetsverket, vilket säkerligen måste föranleda krav på flera arbetskrafter hos den avdelning inom detsamma, dit dessa arbetsuppgifter bleve förlagda. Vidare har statskontoret anfört, att kommun borde vara skyldig att vid uttagande av lån lämna redogörelse för hur detsamma skulle användas och meddela statskontoret alla de uppgifter i övrigt, som kunde vara ägnade att klarlägga hithörande förhållanden. Närmaste kontrollen över att kommun icke uttoge större lånebelopp än föreliggande behov krävde borde enligt statskontorets mening tillkomma ämbetsverket.

Vad statskontoret sålunda anfört har beaktats vid avfattningen av departementsförslagets förevarande paragraf.

5—7 §§.

I 6 § sista stycket av departementsförslaget har införts ett stadgande av innehåll, att kommun, som använder arbetarsmåbruksstatslån i strid mot gällande bestämmelser eller som brister i kommunens skyldigheter rörande lånets tillgodonjutande, skall vara pliktig att, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande, återbetala lånet, oaktat återbetalningsskyldighet enligt eljest gällande regler ej ännu inträtt. Stadgandet, som är hämtat från kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 217) angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten och där har avseende å egnahemslåneförmedlare, saknar motsvarighet i jordutredningens förslag.

Då, på sätt jag förut anfört, arbetarsmåbrukslånen skola löpa utan ränta, blir förhållandet naturligtvis enahanda beträffande statslånen. För visst fall torde dock ränta skäligen böra gäldas, nämligen om till betalning förfallet statslånebelopp ej av kommunen inbetalas till statskontoret inom föreskriven tid. Dylik ränta torde böra utgå efter 5 procent om året. Bestämmelse härom har upptagits i departementsförslagets 7 §. Motsvarande stadgande återfinnes ej i jordutredningens förslag.

Med de avvikelser, som följer av det nu sagda, samt med den olikhet, som betingas därav, att kommunerna enligt min uppfattning böra ansvara för viss förlust å utlämnade arbetarsmåbrukslån jämväl efter amorteringstidens inträde i anslutning till vad jag härutinnan i annat sammanhang framhållit, överensstämma departementsförslagets 5—7 §§ sakligt sett i allt väsentligt med föreskrifterna i 6—8 §§ i jordutredningens förslag.

8 §.

Under denna paragraf hava upptagits vissa bestämmelser, avsedda att reglera förhållandet mellan de kommuner, som utöva arbetarsmåbruksverksamhet, och statens egnahemsstyrelse. Vidare har för underlättande av statskontorets kontroll att kommunerna vederbörligen fullgöra dem åliggande inbetalningar till statskontoret å erhållna statslån, stadgats skyl-

dighet för egnahemsstyrelsen att årligen lämna statskontoret uppgift å de belopp, vilka sålunda skola av kommunerna gäldas. Motsvarande bestämmelser återfinnas i kungörelsen angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten men saknas i jordutredningens förslag.

9 §.

I förevarande paragraf, som motsvarar 9 och 10 §§ i jordutredningens förslag, äro angivna förutsättningarna för erhållande av arbetarsmåbrukslån.

Såsom jag i annat sammanhang anfört har *jordutredningen* ansett, att de arbetare, vilka i främsta rummet borde ifrågakomma till erhållande av arbetarsmåbrukslån, vore de norrländska skogs- och flottningsarbetarna ävensom lantarbetare. Därför borde enligt jordutredningens mening hemmasöner kunna påräkna stöd. — Jordutredningen har uttalat, att arbetarsmåbrukslån sjölvfallet icke borde få utlämnas i andra fall än där lånesökanden bestämt sig för viss lägenhet. När det gällde att bedöma föreslagen lägenhets lämplighet, borde man, framhåller jordutredningen, givetvis taga hänsyn till att den låge i så nära anslutning som möjligt till redan bruten bygd och att den vore välbelägen med hänsyn till de olika utkomstmöjligheter, som erbjöde sig, därest man inriktade jordbruket och dess binärningar efter ortens avsättningsförhållanden. Såsom en lämplig mätare på storleken av jordbrukslägenhet för ifrågavarande ändamål kunde angivas, att å lägenheten borde kunna födas två kor jämte några smådjur enligt ortens sed. För en dylik lägenhet kunde beräknas, att en areal av 2—5 hektar åker och odlingsmark — växlande efter förhållandena i olika landsdelar — skulle vara erforderlig. I fråga om betet rådde i olika delar av landet skilda förhållanden. I vissa trakter stode exempelvis bete till buds även för småbrukares djur på gemensambetsbeten. Uppmärksamhet borde ägnas däråt, att betesfrågan erhöle en lösning, som vore tillfredsställande efter ortens förhållanden. Beträffande skogstilldelning borde iakttagas, att skog borde tillföras lägenheten, där detta kunde ske utan att lägenheten väsentligen fördyrades och skogslotten kunde utläggas inom samma ägoskifte samt att skogstilldelning åtminstone i mindre omfattning vore önskvärd.

Jordutredningen har i detta sammanhang åberopat ett från *lantmäteristyrelsen* införskaffat yttrande rörande möjligheten, med hänsyn till bestämmelserna i 19 kap. 3 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet, att verkställa avstyckning av fastighet utan tilldelning av skog. Av yttrandet framgår, att enligt lantmäteristyrelsens mening fastigheter med en åkerareal av upp till 2 hektar kunna bildas utan skogstilldelning samt, då särskilda skäl därtill föranleda, så kan ske även med fastigheter med en åkerareal av mer än 2 men mindre än 4 hektar. Fastigheter med en åkerareal av 4—5 hektar kunna däremot icke enligt lantmäteristyrelsens uppfattning bildas utan samtidig tilldelning av skog. Med åker vill lant-

mäteristyrelsen, principiellt sett, jämställa till åker odlingsbar mark, vilket styrelsen dock ej anser utesluta, att avskiljandet till särskild fastighet av 2—5 hektar odlingsmark utan åtföljande skog borde kunna försvaras, om området avskiljande kunde befrämja dess uppodling.

Jordutredningen har vidare anfört, att det givetvis vore önskvärt, att ifrågavarande verksamhet erhöles en sådan inriktning, att ökade arbetsmöjligheter såvitt ske kunde bereddles genom nyodling och uppförande av byggnader. Med hänsyn härtill borde företrädesrätt till erhållande av lån tillerkännas den, vars företag medförde dylika fördelar. Fall kunde emellertid inträffa, då det ur sociala synpunkter kunde anses lämpligt att medgiva sökanden att erhålla lån för att förvärva redan bebyggd och odlad lägenhet.

Statens egnahemsstyrelse har anfört, att den av jordutredningen angivna storleken av arbetarsmåbruk kunde anses avvägd efter förhållandena för det närvarande och den närmaste framtiden. Vad beträffade odlingsmark till arbetarsmåbruk, borde enligt egnahemsstyrelsens mening, enär mossjord lämnade en alltför osäker skörd, tilldelning av fastmarksjord ske i största möjliga utsträckning. Betydelsen av tillgång på mark lämplig för bete borde särskilt beaktas. På grund av vunna erfarenhetsrön från den statliga kolonisationsverksamheten i Norrland ville egnahemsstyrelsen understryka betydelsen av att arbetarsmåbruk förlades till bygd i nära anslutning till tidigare bebyggelse. Vidare ville egnahemsstyrelsen framhålla önskvärdheten av att arbetarsmåbruksverksamheten uteslutande främjade nybildning av brukningslotter. Arbetarsmåbrukslån borde därför begränsas till förvärv av fastigheter, vilka vore obebyggda. Därest egnahemslåntagare eller kommun ville tillskapa ett arbetarsmåbruk av förut egnahemsbelånad fastighet genom att inlösa egnahemslånet med arbetarsmåbrukslån, finge dylik omflyttning av statslån med hänsyn till sina konsekvenser givetvis icke förekomma.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet har ansett, att uttrycklig bestämmelse borde meddelas därom, att skog såvitt möjligt skulle tilldelas arbetarsmåbruk.

Sveriges skogsägareförbund har uttalat, att det, enligt förbundets åsikt, komme att bliva en alltför krävande prestation för den nye småbrukaren att såväl nybygga som nyodla lägenheter. Det borde få, utan direktiv från statens sida, helt ankomma på de låneförmedlande kommunala organen att i samråd med de lånesökande avgöra, om lägenheterna borde grundas på odlad eller icke odlad mark. Praktiska skäl talade enligt förbundets mening för att den odlade jorden gäves företräde. Beträffande frågan om skogstilldelning har förbundet anfört i huvudsak följande.

Förbundet finge såsom sin mening framhålla, att hela lånebeloppet mer än väl behövdes för åbyggnadernas förvärvande eller nybyggande. Ju mindre belopp, som behövdes disponeras för själva markförvärvet, dess bättre torde ägarens ekonomiska situation bliva. Inägo- och odlingsmark kunde i de allra flesta fall köpas för en ytterst ringa penning. Skogen

stälde sig däremot alltid dyrare. Någon risk för att lägenhetsägaren icke skulle kunna från angränsande fastigheter få köpa sitt behov av bränsle, stängsel- och hässjevirke funnes praktiskt taget icke. Å de flesta större skogsfastigheter producerades avsevärda kvantiteter klen och mindervärdigt småvirke. Sådant virke kunde ofta ej tillvaratagas samt betingade ett ytterst ringa saluvärde. Det bleve för visso mycket billigare för lägenhetsägaren att ordna sin virkesförsörjning genom förvärv av dylikt virke än att genom skogsköp göra sig självförsörjande i fråga om virkesprodukter.

Med anledning av vad jordutredningen anført angående vilka arbetarkategorier, som borde hjälpas genom arbetarsmåbrukslån, må erinras, att även andra befolkningsgrupper än de av utredningen angivna torde vara i den ställning, att något hinder i och för sig mot delaktighet av förevarande verksamhet ej synes böra möta. Sålunda torde exempelvis, i den mån verksamheten finnes böra utsträckas till sådana landsdelar, att frågan vinner aktualitet, egnahemsnämndens i Göteborgs och Bohus län i annat sammanhang omförmälda hemställan, att fiskare och stenhuggare måtte beredas möjlighet till hjälp i förevarande form, kunna enligt förslaget i lämplig omfattning tillgodoses.

Departements-
chefen.

Vad angår arbetarsmåbrukens storlek och belägenhet kan jag helt ansluta mig till jordutredningens uttalanden. Ehuru jag sålunda anser önskvärt, att lägenhet i lämplig utsträckning erhåller skogstilldelning, torde uttrycklig föreskrift härutinnan dock ej böra upptagas i den föreslagna kungörelsen angående verksamheten, lika litet som något angivande där bör ske av storlek och beskaffenhet av de övriga ägoslag, vilka böra tilläggas lägenheten.

Från vad jordutredningen anført är jag så tillvida av avvikande mening, att jag i likhet med egnahemsstyrelsen anser, att verksamheten bör inriktas på bildande uteslutande av nya jordbruk. Härmed avser jag emellertid ej, att inköp av odlad jord icke skall få förekomma. Hinder mot förvärv av uppodlad mark bör ej möta i sådana fall, där nytt boningshus är avsett att uppföras. Å andra sidan torde intet vara att erinra mot att arbetarsmåbrukslån tilldelas sådan arbetare, som äger ett boningshus utan eller med allenast obetydligt tillhörande markområde, och som önskar använda lånet till inköp av jord för erhållande av mindre jordbruk av den bärkraft, varom här är fråga. Skulle framdeles befinnas ändamålsenligt att rörelsen utvidgas till att omfatta jämväl köp av redan befintliga jordbruk, torde en dylik utvidgning få ankomma på nya beslut av statsmakterna.

10 §.

Under förevarande paragraf hava upptagits bestämmelser angående arbetarsmåbrukslånen storlek samt återbetalningsvillkor. Bestämmelserna, som hava avfattats i enlighet med de synpunkter jag i dessa frågor tidigare hävdadt, förete därav betingade avvikelser från jordutredningens förslag. Jämväl

härutöver har viss ändring vidtagits i de av jordutredningen i nu ifrågasvarande hänseenden föreslagna stadganden, upptagna i första stycket av dess 11 §. Enligt vad utredningen föreslagit skall, om tvingande skäl därtill föranleda, Kungl. Maj:t kunna medgiva uppskov med amorteringsskyldigheten för ett år i sänder, dock att amorteringstiden därigenom icke får utsträckas med längre tid än sammanlagt fem år. Mot berörda föreskrift har erinran framställts av bland andra statens egnahemsstyrelse, som anført, att ett dylikt stadgande med skäl kunde befaras föranleda låntagaren att redan från början räkna med och inställa sig på möjligheten att få besitta fastigheten, utöver de fem första amorteringsfria åren, ytterligare fem år utan att behöva göra någon motprestation till långgivaren. Med hänsyn till de betänkligheter, som sålunda uttalats, har stadgandet i fråga uteslutits ur departementsförslaget.

11 §.

Enligt 11 § andra stycket i jordutredningens förslag skall ränta å arbetarsmåbrukslån icke under några förhållanden erläggas. Såsom jag förut framhållit böra lånen även enligt min mening löpa utan ränta. Undantag härifrån torde dock, i likhet med vad som föreslagits beträffande statslånen, böra stadgas för det fall, att till betalning förfallet kapitalbelopp ej erlägges inom föreskriven tid. Det torde böra tillkomma kommunen att avgöra, huruvida för sådan händelse ränta bör av låntagaren gäldas. Dylik ränta torde böra utgå efter fem procent om året. Räntebelopp, som sålunda inflyta till kommunen, torde denna böra få tillgodoräkna sig såsom bidrag till sina kostnader för indrivningen.

12 §.

Bestämmelserna under förevarande paragraf överensstämma med vad under 14 § i jordutredningens förslag är stadgat.

13 §.

I 12 § av *jordutredningens förslag* har bland annat föreskrivits, att läneförmedlande kommun skall biträda sökande av arbetarsmåbrukslån med råd vid uppgörande av plan för lägenhetens bebyggelse med nödiga byggnader enligt ortens sed. I sin motivering till berörda stadgande har jordutredningen anført bland annat, att utredningen förutsatte, att arbetarsmåbruk bebyggdes endast med oundgängligen nödvändiga byggnader av enkel beskaffenhet. Å andra sidan vore det, framhåller utredningen, givet, att staten icke borde medverka till att byggnader uppfördes, vilka ur hälsosynpunkt vore otillfredsställande.

Statens egnahemsstyrelse har med anledning av vad sålunda föreslagits erinrat, att, när det visat sig att ortsbefolkningen på sina håll — framför allt i vissa delar av Norrland — hade fordringar på alltför omfattande

och dyrbara byggnader, bestämmelsen att arbetarsmåbruken skulle bebyggas enligt ortens sed kunde få följder, motsatta de avsedda. Egnahemsstyrelsen, som betonat, att det, för att icke ägaren skulle åsamkas en mer än nödvändigt tryckande skuldbörda, vore av synnerlig vikt, att byggnaderna begränsades till att vara enkla och billiga men likväl solida, har föreslagit, att nyssberörda bestämmelse icke upptoges i den blivande kungörelsen i ämnet.

Bostadsutredningen för landsbygden har framhållit angelägenheten av att byggnaderna bleve i sanitärt hänseende tillfredsställande. Enligt bostadsutredningens mening borde därför jordutredningens förslag kompletteras med föreskrift angående skyldighet att vid uppgörande av den i berörda förslag omförmälda planen för fastighets bebyggelse noggrant iakttaga hälsovårdsstadgans föreskrifter. För att tillgodose de krav, hälsovårdsstadgan föreskrev, borde bostadshus i färdigt skick fylla vissa minimifordringar, av vilka de viktigaste vore följande: byggnaden borde vara isolerad från djurstallar och uppförd på stenfot av tillräcklig höjd, golvet borde vara av trä med trossfyllning, minst 30 centimeter över marken, och golvytan per bostadslägenhet borde vara minst 35 kvadratmeter, biutrymmen däri icke inräknade, rumshöjden borde vara minst 2.40 meter eller, i fråga om vindsrum, 2.10 meter, innanfönster borde finnas för vinterbehov, uppvärmningsanordning borde finnas i varje rum, till varje lägenhet borde höra förstuga eller vindfång ävensom garderob samt skafferi med ventilationsanordning.

De av mig under förevarande paragraf i departementsförslaget upptagna bestämmelserna torde i sak överensstämma med föreskrifterna i 12 § av jordutredningens förslag. — Vikten av att vid ifrågavarande lägenheters bebyggande fastighetsägaren ej tillskyndas onödiga kostnader måste med skärpa betonas. Utgifterna måste så avvägas, att lånet förslår till lägenhetens försättande i fullt färdigt skick. Någon skuld vid sidan av lånet bör icke genom lägenhetens bildande tillskyndas dess ägare. En följd härav är, på sätt såväl jordutredningen som egnahemsstyrelsen framhållit, att byggnaderna måste bliva av enkel beskaffenhet. Samtidigt måste emellertid tillses, att hälsovårdens krav icke åsidosättas samt att byggnaderna jämväl i övrigt bliva tjänliga för sin uppgift. De av bostadsutredningen för landsbygden framhållna synpunkterna angående de fordringar, som beträffande bostadshusen borde uppställas i sanitärt hänseende, torde vara värda beaktande. Något angivande i författningstexten av vissa riktlinjer för bebyggelsen har jag emellertid ej ansett böra ske.

Departement-
chefen

14—16 §§.

Motsvarande stadganden återfinnas i 13, 15 och 17 §§ av jordutredningens förslag.

I 16 § av jordutredningens förslag har upptagits en bestämmelse av innehåll, att på framställning av läneförmedlande kommun vederbörande

länsstyrelse skulle äga ombesörja, att avbetalningar å arbetarsmåbrukslån, som utlämnats av kommunen, bleve i samband med någon kronans uppbörd genom vederbörandes försorg debiterade, uppburna och redovisade. Stadgandet ansluter sig till vad som gäller angående uppbörd av egnahems-låneannuiteter enligt kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 218) med reglemen-tariska föreskrifter rörande den statsunderstödda egnahemslåne- och premie-låneverksamheten. Emellertid har Kungl. Maj:t tidigare på min föredrag-ning beslutat föreslå riksdagen sådan ändring av sistberörda kungörelse, att rätten till anlåtande av kronans uppbörd bortfölle. Med anledning härav torde ej heller uppbörden av avbetalningar å arbetarsmåbrukslån böra få verkställas genom kronans försorg.

17 och 18 §§.

Under förevarande paragrafer hava upptagits vissa bestämmelser avseende förmedling och anskaffning av jord till arbetarsmåbruk.

För att arbetarsmåbruksrörelsen skall erhålla önskvärd betydelse torde anskaffningen av för ändamålet tjänlig jord böra underlättas. De låne-förmedlande kommunerna torde härutinnan kunna fylla en viktig uppgift. I likhet med jordutredningen har jag funnit angelägenheten av att kom-munerna vidtaga åtgärder för anskaffande och tillhandahållande åt jord-sökande arbetare av lämpliga lägenheter böra bringas till uttryck i författ-ningstexten. Särskild betydelse torde en kommunal jordanskaffningsverk-samhet av angivet slag äga genom den möjlighet, som därigenom beredes till inköp av större egendom för utläggning i ett flertal brukningslotter. De i 17 § av departementsförslaget inrymda bestämmelserna ansluta sig helt till de av jordutredningen under 18 och 19 §§ av dess förslag upp-tagna stadganden.

Enligt förut omförmälda kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten äga aktiebolag och ekonomiska för-eningar, vilka utöva dylik verksamhet, möjlighet att på fördelaktiga villkor erhålla lån av statsmedel såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastighet, lämplig att helt eller delvis användas för bildande av eгна-hem huvudsakligen för jordbruksändamål. Ifrågavarande lån benämnas förlagslån och utgå ur den vid 1907 års riksdag inrättade jordförmedlings-fonden. Närmare bestämmelser angående villkoren för tillgodonjutande av förlagslån äro meddelade i sagda kungörelse. Det synes mig kunna för-väntas, att kommunernas intresse för bedrivande av sådan jordanskaffning för arbetarsmåbruk, som i det föregående berörts, skulle stimuleras, om det bereddades dem möjlighet att för ändamålet erhålla dylika lån. Jag vill därför föreslå, att åtgärder vidtagas i detta syfte. Förlagslån torde böra tilldelas kommunerna på samma villkor som de, vilka gälla för aktiebolag och föreningar, dock torde kommun böra vara befriad från den skyldighet att ställa säkerhet för lånet, som för aktiebolag och förening är föreskriven.

Stadgande i nu förevarande hänseenden har upptagits under departementsförslagets 18 §.

Jag torde i det följande få framlägga förslag till den disponering av jordförmedlingsfondens kapitaltillgångar, som under hänsynstagande till den i det föregående tillstyrkta utökningen av de ändamål, för vilka förlagslån från fonden må utlämnas, synes böra ske. Innan jag övergår till berörda spörsmål, anser jag mig emellertid icke kunna underlåta att betona, att även om jordanskaffningen på nu angivet sätt främjas, svårigheter understundom torde möta att till skäligen priser förvärva lämpliga områden. Jag vill härutinnan erinra om det uttalande, som i ett vid jordutredningens betänkande fogat särskilt yttrande gjorts av två utav utredningens ledamöter angående svårigheterna att utan åvägabringande av lämplig expropriationslagstiftning genomföra arbetarsmåbruksverksamheten i avsedd utsträckning. Den uppfattning, som sålunda kommit till uttryck, har vunnit anslutning i vissa i ärendet avgivna utlåtanden. Inom jordbruksdepartementet har upprättats utkast till lagstiftning av den innebörd, som i nyssnämnda yttrande åsyftas, vilket utkast varit för yttrande underställt ett flertal myndigheter m. fl. Den nu berörda frågan torde senare komma att av chefen för justitiedepartementet anmälas för Kungl. Maj:t.

5. Jordförmedlingsfondens disponering.

De närmare bestämmelser, vilka för närvarande reglera utlåningen ur jordförmedlingsfonden, återfinnas, förutom i omförmälda kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, jämväl i kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 219) med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten.

Jämlikt förstnämnda kungörelse må statslån från jordförmedlingsfonden utlämnas *dels* såsom jordanskaffningslån åt hushållningssällskap för användande, under vissa villkor, till inköp av viss fastighet, lämplig att helt eller delvis användas för bildande av egna hem huvudsakligen för jordbruksändamål, samt för bestridande av de för fastighetens exploatering i dylikt syfte förenade kostnader, *dels ock*, på sätt förut framhållits, såsom förlagslån åt i samma kungörelse omförmälda låneförmedlande aktiebolag och föreningar för användande såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastighet av nyss nämnd art.

Vad beträffar storleken av de belopp, som under 1933 få användas för de omförmälda båda lånetyperna, må erinras, att 1932 års riksdag medgav, *dels* att statens egnahemsstyrelse finge av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning till jordanskaffningslån disponera under 1933 tillhopa högst så stort belopp, att vad som utestode i beviljade jordanskaffningslån icke vid

något tillfälle under sagda år överstege 1,500,000 kronor, dels ock att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisades såsom jordanskaffningslån, finge av Kungl. Maj:t under 1933 användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar.

I skrivelse den 30 augusti 1932 har *statens egnahemsstyrelse*, då det av 1932 års riksdag sålunda lämnade medgivandet ifråga om storleken av utlåningen av jordanskaffningslån och förlagslån endast avsåge år 1933 samt intet inträffat, som icke påkallade att liknande medgivande lämnades jämväl för 1934, föreslagit, att hemställan om motsvarande medgivande måtte göras beträffande 1934.

Statskontoret har i infortrat utlåtande den 16 september 1932 meddelat, att statskontoret icke hade något att erinra mot bifall till förevarande framställning. Jordförmedlingsfondens kapitaltillgångar uppginge den 16 september 1932 till kontant behållning 888,059 kronor 14 öre och utlånade medel 672,840 kronor eller tillhoppa 1,560,899 kronor 14 öre.

*Departement-
chefen.*

Mot vad egnahemsstyrelsen föreslagit angående storleken av de belopp, som bära ifrågakomma för utlämnande från jordförmedlingsfonden av jordanskaffningslån och förlagslån har icke heller jag något att erinra. I avslutning till vad jag tidigare anfört torde förlagslån bära få utlämnas ej blott till aktiebolag och föreningar utan jämväl, för främjande av jordanskaffning för arbetarsmåbruk, till kommuner.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1:o) dels besluta, att en fond, benämnd arbetarsmåbrukslånefonden, skall inrättas, från vilken lån må utlämnas i ändamål att giva skogsarbetare eller därmed likställd arbetare tillfälle att förvärva mindre lägenhet, ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet,

dels medgiva, att lån ur arbetarsmåbrukslånefonden må utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser, vilka finnas intagna i det vid detta protokoll fogade förslag till kungörelse angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet,

dels ock såsom kapital för arbetarsmåbrukslånefonden anvisa för budgetåret 1933/1934 under Utgifter för kapitalökning, Fonden för förslag till statsverket, ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor; samt

2:o) dels medgiva, att av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning må under 1934 till jordanskaffningslån åt hushållningssällskap av statens egnahemsstyrelse dispo-

neras tillhopa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstiger 1,500,000 kronor,

dels ock medgiva, att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån, må under 1934 av Kungl. Maj:t användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag, föreningar och kommuner.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Joh:s Thygesen.

Bilaga.

Förslag

till

kungörelse angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet.

Härigenom förordnas som följer:

Om arbetarsmåbruksstatslån.

1 §.

I den ordning och under de villkor, nedan sägs, må landskommun kunna tilldelas statslån från arbetarsmåbrukslånefonden (arbetarsmåbruksstatslån) att användas för utlämnande av arbetarsmåbrukslån, varom i det följande förmäles.

2 §.

1 mom. I denna kungörelse avsedd statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet skall, under statens egnahemsstyrelsens överinseende, inom kommun handhavas av en särskild nämnd (arbetarsmåbruksnämnd) eller, där verksamheten kan antagas bliva av mindre omfattning, av kommunalnämnden.

2 mom. Innan verksamhet, varom i 1 mom. sägs, må av kommun utövas, skall kommunen hava antagit av statens egnahemsstyrelse godkänd instruktion med reglementariska föreskrifter rörande verksamheten. I instruktionen skall finnas angivet huruvida verksamheten skall utövas av arbetarsmåbruksnämnd eller av kommunalnämnden.

3 mom. Arbetarsmåbruksnämnd skall bestå av tre av kommunalfullmäktige eller, där kommunalfullmäktige ej finnas, av kommunalstämma utsedda ledamöter jämte lika antal suppleanter. Ledamöter och suppleanter utses för en tid av fyra år.

Till ledamöter och suppleanter böra utses för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer inom kommunen, företrädande de lånesökandes och den jordbrukande befolkningens intressen ävensom kommunala synpunkter. Därjämte bör tillses, att någon av ledamöterna är förtrogen med den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Arbetarsmåbruksnämnds ledamöter vare ansvariga för skada, som av dem uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndas staten eller kommunen.

3 §.

Kommun, som önskar erhålla arbetarsmåbruksstatslån, skall före den 15 oktober året näst före det, för vilket lånet sökes, till statens egnahemsstyrelse därom ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning enligt av egnahemsstyrelsen fastställt formulär. Det åligger egnahemsstyrelsen att så snart ske kan med eget utlatande överlämna ansökningen till Kungl. Maj:t.

4 §.

Av Kungl. Maj:t beviljat arbetarsmåbruksstatslån må efter ingången av det år, för vilket lånet beviljats, dock sist före utgången av sjätte året efter berörda tidpunkt, av vederbörande kommun i mån av behov lyftas i statskontoret mot skuldförbindelse enligt formulär, som statskontoret fastställer. Behovet skall styrkas på sätt statskontoret föreskriver. Vid behovets beräkning skall hänsyn tagas till å ena sidan det belopp, som kan förväntas bli under skälig tid framåt, i regel ett halvt år, utbetalt å beviljade arbetarsmåbrukslån, samt å andra sidan den tillgång, som kommunen redan innehar av lyftade men ej utbetalda statslånemedel.

5 §.

Vad av beviljat arbetarsmåbruksstatslån icke vid utgången av det år, för vilket lånet beviljats, blivit till arbetarsmåbrukslån disponerat, må ej där- efter av kommunen disponeras och skall, om det lyftats, återbetalas till statskontoret före utgången av mars månad nästföljande år, allt så framt ej Kungl. Maj:t på ansökan, som före utgången av januari månad sistnämnda år ingives av kommunen, medgiver rätt till dylik disposition under ytterligare ett år.

6 §.

Kommun skall av utbetald arbetarsmåbruksstatslån årligen före mars månads utgång till statskontoret inbetala de belopp å från statslånet beviljade arbetarsmåbrukslån, som under nästföregående år influtit till kommunen eller till vilkas utbetalande rätten under sistnämnda år förfallit eller förverkats.

Förlust, som å utlämnade arbetarsmåbrukslån uppkommer innan amorteringsskyldighet, varom stadgas i 10 §, beträffande samma lån inträtt, skall helt bäras av kommunen. Uppkommer förlust därefter, skall den bäras till en fjärdedel av kommunen, till återstående del av staten. Vad kommunen sålunda har att svara för skall inbetalas till statskontoret före mars månads utgång året efter det, under vilket förlusten uppkommit.

Har kommun använt arbetarsmåbruksstatslån i strid mot gällande bestämmelser eller brustit i kommunens skyldigheter rörande lånets tillgodonjutande, vare kommunen pliktig att, om Kungl. Maj:t så förordnar, återbetala utestående lånebelopp eller del därav jämväl i annan ordning än ovan sägs.

7 §.

A till betalning förfallet statslånebelopp, som ej av kommunen inbetalas till statskontoret inom därför stadgad tid, skall kommunen erlægga ränta efter fem procent om året från förfalldagen, till dess likvid sker. I övrigt skall ränta å arbetarsmåbruksstatslån ej utgå.

8 §.

Kommun, som tilldelats arbetarsmåbruksstatslån, är skyldig att beträffande här avsedd låneverksamhet ställa sig till efterrättelse de föreskrifter och anvisningar, som statens egnahemsstyrelse meddelar, samt att lämna styrelsen omedelbar tillgång till samtliga verksamheten berörande räkenskaper och handlingar ävensom att till styrelsen avgiva de redogörelser över verksamheten, som skola lämnas enligt instruktion eller av styrelsen meddelade särskilda föreskrifter.

Det åligger egnahemsstyrelsen att med ledning av sålunda erhållna redogörelser årligen senast den 1 mars meddela statskontoret erforderliga uppgifter angående de belopp, en var kommun, som tilldelats arbetarsmåbruksstatslån, har att jämlikt 5 § samt 6 § första och andra styckena inbetala till statskontoret.

Om arbetarsmåbrukslån.

9 §.

Arbetarsmåbrukslån må utlämnas till skogsarbetare eller därmed likställd arbetare för att giva honom tillfälle att förvärva mindre lägenhet, ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. Medelst lånet bör nytt jordbruk bildas.

Arbetarsmåbrukslån må utgå allenast under förutsättning, att sökanden är svensk medborgare, minst 21 år gammal, känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel, att han befinnes äga goda personliga förutsättningar för drivande av mindre jordbruk samt att hans ekonomiska ställning är sådan, att det bistånd, som enligt gällande bestämmelser angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten kan ifrågakomma, icke är tillfyllest för att sätta honom i stånd att förvärva sådan lägenhet varom i första stycket sägs.

10 §.

Arbetarsmåbrukslån må ej utgå med högre belopp än som motsvarar kostnaderna för förvärv och färdigställande av den lägenhet, lånet avser; och vare högsta lånebelopp 6,000 kronor.

Lånet skall med avseende å återbetalningen delas i en stående del och en amorteringsdel. Den stående delen skall fastställas till belopp, motsvarande kostnaden för jordförvärvet jämte, i förekommande fall, den beräknade kost-

naden för uppodling av så stort jordområde, att lägenhetens sammanlagda åkerareal uppgår till en hektar, dock högst till en tredjedel av hela lånet.

Lånets stående del må icke uppsägas till betalning under annan förutsättning än i 15 § omförmåles. Amorteringsdelen skall från och med sjätte året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats, återbetalas med en trettiondedel årligen, låntagaren dock obetaget att, om han så önskar, verkställa inbetalningar härutöver.

11 §.

Å arbetarsmåbrukslån erlägges ej ränta. Om till betalning förfallett belopp ej inbetalas till kommunen inom härför stadgad tid, skall dock, om kommunen så påfordrar, å sådant belopp gäldas ränta efter fem procent om året från förfallodagen, tills likvid sker.

12 §.

Såsom säkerhet för arbetarsmåbrukslån skall lämnas första in-teckning i lägenheten, dock må sådana in-teckningar, som avse annat än fordran och icke hava avsevärd betydelse för lägenhetens värde såsom säkerhet, kunna få kvarstå med bättre förmånsrätt än som tillkommer in-teckning, vilken lämnas till säkerhet för arbetarsmåbrukslån.

Utan hinder av vad sålunda föreskrivits må, sedan lånekontrakt upprättats, såsom förskott å beviljat arbetarsmåbrukslån mot skuldförbindelse och in-teckningsmedgivande av låntagaren utbetalas större eller mindre del därav i den mån så erfordras för att gälda utgifter, nödvändiga för att åstadkomma arbetarsmåbruket, i vilket fall emellertid in-teckningssäkerhet, som ovan sagts, skall vara för hela arbetarsmåbrukslånet ställd senast före början av det år, med vilket amorteringsskyldigheten inträder, vid äventyr att arbetarsmåbrukslånet anses hava förverkats och vad i förskott utbetalts genast skall återbetalas till kommunen.

13 §.

Den, som önskar erhålla arbetarsmåbrukslån, skall därom skriftligen an-söka, enligt fastställt formulär, hos den kommun, inom vars område den lägenhet är belägen, för vars förvärvande lånet sökes.

Kommunen skall låta verkställa besiktning av lägenheten samt lämna lånesökanden råd och hjälp i frågor, vilka angå lägenhetens förvärvande, uppodling och bebyggande.

Låneansökningar skola prövas och avgöras minst fyra gånger om året på fastställda tider, för såvitt särskilda hinder härför ej möta.

14 §.

Rörande varje arbetarsmåbrukslån skall, innan någon del därav må av låntagaren uppbäras, mellan kommunen och låntagaren upprättas fullstän-

digt lånekontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten skall taga ett. I lånekontraktet skola bestämmelser i följande avseenden finnas intagna, nämligen:

beträffande lägenhetens benämning och storlek;

rörande lånets belopp, säkerheten och villkoren i fråga om återbetalning och ränta;

angående sättet och villkoren för lånets utbekommande;

beträffande de byggnader, som böra å lägenheten uppföras, deras beskaffenhet och tiden, inom vilken de böra vara fullbordade, samt i förekommande fall rörande lägenhetens odling;

rörande låntagarens skyldigheter att hävda och underhålla lägenheten samt brandförsäkra byggnaderna;

angående den kontroll, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig; samt

därom, att möjligen uppkommande tvister beträffande tillämpningen av lånekontraktets bestämmelser skola, där icke ärendet ankommer på prövning av överexekutor, avgöras av skiljemän i enlighet med därom gällande lag.

I lånekontraktet må icke tiden för vare sig lånets uttagande till fullo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande bestämmas senare än till den tidpunkt, då amorteringsskyldigheten inträder.

15 §.

Kommun skall i lånekontrakt, varom i 14 § förmäles, förbehålla sig och staten rätt att under nedan angivna förutsättningar uppsäga lånet till inbetalning å tid, som kommunen eller staten bestämmer, nämligen:

a) om låntagaren ej fullgör vad i kontraktet föreskrivits i fråga om lägenhetens bebyggande och odling;

b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlägga föreskriven kapitalavbetalning;

c) om låntagaren försummar att erlägga brandförsäkringsavgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;

d) om lägenheten vanvårdas till jord eller byggnad eller om byggnad nedrives eller bortflyttas och värdet å lägenheten därigenom eller till följd av skogsavverkning eller eljest så minskas, att säkerheten för lånet ej vidare kan anses fullt betryggande;

e) om äganderätten till lägenheten i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från låntagaren övergår till ny innehavare i andra fall, än då lägenheten i dess helhet övertages antingen av efterlevande make eller av bröstarvinge eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock av annan person, vilken är behörig till erhållande av arbetarsmåbrukslån;

f) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande; eller

g) om låntagaren avflyttar från lägenheten under sådana omständigheter,

att det kan skäligen antagas, att han eller hans familj icke vidare ämnar bebo densamma, eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamålet, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Den rätt, som enligt förbehåll, varom i första stycket sägs, tillkommer staten, utövas av statskontoret. Finner statens egnahemsstyrelse sådant förhållande hava inträffat, att uppsägning av arbetarsmåbrukslån bör ske, och verkställas ej uppsägning av vederbörande kommun, skall styrelsen därom underrätta statskontoret.

16 §.

Kommun skall genom sakkunnig person verkställa erforderlig inspektion å lägenheter, för vilka arbetarsmåbrukslån beviljats.

Om jordförmedling och jordanskaffning.

17 §.

För att tillgodose jordsökandes önskan och behov att förvärva jord för ändamål, som avses i denna kungörelse, bör kommun, som utövar arbetarsmåbrukslåneverksamhet, vidtaga av förhållandena påkallade åtgärder för att anskaffa och tillhandahålla jord, som med hänsyn till jordmån, läge, pris och andra på frågan inverkan omständigheter antages kunna tjänligen användas för ändamålet. Jord, som tillhandahålles, bör upplåtas till sådant pris och under sådana villkor i övrigt, att tillträdares kostnad för förvärvet och vad därmed sammanhänger icke blir högre, än att företaget bör av honom i fortsättningen kunna genomföras.

18 §.

Till främjande av sådan verksamhet, som i 17 § avses, må kommun kunna av Kungl. Maj:t tilldelas förlagslån från jordförmedlingsfonden, därvid i tillämpliga delar skola lända till efterrättelse de bestämmelser, vilka gälla för beviljande av dylikt lån åt aktiebolag eller förening enligt kungörelsen den 8 juni 1928 (nr 217) angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, dock att säkerhet för lånet ej behöver av kommun lämnas.

Denna kungörelse träder i kraft den 1933.